

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2018 m. spalio

PARENGTA

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ IR APIBENDRINIMO DEPARTAMENTO

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	4
ANK 423 straipsnio 1 dalies taikymas	4
<i>Dėl nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų sąvokos ir ne Lietuvos Respublikos vairuotojo pažymėjimo galiojimo Lietuvoje</i>	4
ANK 506 straipsnio 2, 4 dalių taikymas	5
<i>Dėl teisėto policijos pareigūno nurodymo nevykdymo siekiant visuomenei naudingo rezultato</i>	5
ANK 424 straipsnio 2 dalies, 426 straipsnio 1 dalies, 591 straipsnio 8 punkto taikymas	6
<i>Dėl non bis in idem principo (draudimas antrą kartą bausti už tą pačią veiką) taikymo, BK 281 straipsnio 7 dalies ir ANK 424 straipsnio 2 dalies, 426 straipsnio 1 dalies santykio</i>	6
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	7
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	7
BK 181 straipsnio, 294 straipsnio 2 dalies taikymas	7
<i>Dėl turto prievartavimo ir savavaldžiavimo atribojimo</i>	7
BK 281 straipsnio 7 dalies taikymas	9
<i>Dėl apsvaigimo nuo alkoholio laipsnio ir alkoholio kiekio kraujyje nustatymo</i>	9
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	10
BPK 20, 89 straipsnių taikymas	10
<i>Dėl specialisto išsilavinimo</i>	10
BPK 109 straipsnio taikymas	11
<i>Dėl neturtinės žalos priteisimo kitiems giminaičiams</i>	11
BPK 20, 331 straipsnių taikymas	12
<i>Dėl apeliacinės instancijos teismo padarytų esminių BPK pažeidimų priimant išteisinamąjį nuosprendį</i>	12
II. CIVILINĖS BYLOS	13
Daiktinė teisė	13
<i>Dėl teisės gyventi iki gyvos galvos kitam asmeniui priklausančiame bute gynimo daiktinės ir prievolinės teisės būdu</i>	13
Deliktų teisė	14
<i>Dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo</i>	14
<i>Dėl nekilnojamojo turto registro tvarkytojo ir notaro civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią ir dėl nusikalstamų kitų asmenų veiksmų, kai, pasinaudojus suklastotais dokumentais, neteisėtai užvaldytas nekilnojamas turtas</i>	15
Prievolių teisė	17
<i>Dėl solidariojo skolininko, prieš terminą įvykdžiusio terminuotą prievolę, atgręžtinio reikalavimo teisės</i>	17
Statybų teisė	17
<i>Dėl neteisėtų statybų padarinių šalinimo, įskaitant žalos atlyginimą pripažinus negaliojančiu statybos leidimą ir įpareigojus statinį nugriauti</i>	17
Civilinio proceso teisė	19
<i>Dėl tarptautinės jurisdikcijos bylose dėl vaiko gyvenamosios vietos ir išlaikymo nustatymo klausimų bei bylų dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir neteisėtai išvežto vaiko grąžinimo santykio</i>	19
<i>Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui ir dėl naikinamojo termino pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo paduoti</i>	20
<i>Dėl išieškojimo iš daugiabučio namo savininkų bendrijos kaupiamosios sąskaitos</i>	21
<i>Dėl tarptautinės jurisdikcijos</i>	21
Bankroto teisė	22
<i>Dėl nenurašomų kreditorių reikalavimų pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalį vertinant nemokumą kaip būtiną sąlygą iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui</i>	22
Darbo teisė	23
<i>Dėl kasmetinių atostogų suteikimo tvarkos</i>	23
<i>Dėl darbo ginčų komisijoje patirtų bylinėjimosi išlaidų</i>	24
Viešieji pirkimai	25
<i>Dėl tiekėjo pajėgumo atitikties kvalifikacijos reikalavimui</i>	25

<i>Dėl tiekėjo teisės susipažinti su kitų viešojo pirkimo dalyvių pasiūlymais</i>	26
<i>Dėl ieškovės pažeistų teisių įgyvendinimo</i>	27
<i>Dėl ieškovės pažeistų teisių gynbos įgyvendinimo ir dėl ieškinio senaties taikymo</i>	28
<i>Dėl ūkio subjekto, dalyvaujančio koncesijos konkurse, teisių ir pareigų, susijusių su elektroninio pasiūlymo pateikimu bei jo pasirašymu Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje</i>	29

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 423 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų sąvokos ir ne Lietuvos Respublikos vairuotojų pažymėjimo galiojimo Lietuvoje

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje teismai pripažino pareiškėją kalta ir nubaudė ją pagal ANK 423 straipsnio 1 dalį už tai, kad ji, neturėdama teisės vairuoti transporto priemones, vairavo automobilį ir padarė Kelių eismo taisyklių pažeidimą, nulėmusį turto sugadinimą. Pareiškėja ir jos atstovas nesutiko su tokiu teismų sprendimu, nurodydami, kad teismai netinkamai pritaikė materialiąsias teisės normas, nes padarė nepagrįstą išvadą, jog pareiškėja vairavo automobilį neturėdama tam teisės, nes Rusijos Federacijoje jai išduotas vairuotojo pažymėjimas nepripažįstamas. Anot pareiškėjos ir jos atstovo, Lietuvos Respublikoje išduoto vairuotojo pažymėjimo nereikia turėti asmenims, turintiems 1926 m. Paryžiaus automobilių eismo konvencijos, 1949 m. Ženevos kelių eismo konvencijos ir 1968 m. Vienos kelių eismo konvencijos reikalavimus atitinkančius nacionalinius ir tarptautinius vairuotojo pažymėjimus, jei jų turėtojas nėra nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pirmiausia pažymėjo tai, kad sistemiškai ir lingvistiškai aiškinant 1968 m. Vienos kelių eismo konvencijos 47 straipsnio 7 dalies ir Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 13 straipsnio 5 dalies nuostatas, Lietuvos Respublika gali pripažinti negaliojančiu 1926 m. Paryžiaus automobilių eismo konvencijos, 1949 m. Ženevos kelių eismo konvencijos ir 1968 m. Vienos kelių eismo konvencijos susitariančiose šalyse išduotą vairuotojo pažymėjimą nuo to momento, kai jo turėtojas tapo nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas, ir nustatyti tokių pažymėjimų keitimo tvarką.

Teisėjų kolegija, aiškindama nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų sąvoką, taip pat nurodė, kad prašyme minimas Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties turi siauresnę taikymo sritį nei kiti įstatymai, nustatantys nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų požymius, ir yra skirtas tik kai kuriems asmenų, atvykusių iš ne Europos Sąjungos šalių, teisinės padėties Lietuvos Respublikoje klausimams reguliuoti. Tuo tarpu vairuotojo pažymėjimo legalizavimo klausimas yra platesnio turinio ir yra taikytinas platesniam asmenų ratui ir įvairesnėms teisinėms situacijoms.

Pasak teisėjų kolegijos, nuolatinė Lietuvos Respublikos gyventojų sąvoka tiesiogiai yra aptarta tik Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, kurio 4 straipsnyje yra nurodyti nuolatinis Lietuvos Respublikos gyventojas apibūdinantys požymiai. Dėl to, teisėjų kolegijos nuomone, aiškinant šį straipsnį sistemiškai kartu su Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.12 straipsnio 1, 2 dalimis, nustatančiomis, kad fizinio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta reiškia asmens teisinį santykį su valstybe ar jos teritorijos dalimi, yra toje valstybėje ar jos teritorijos dalyje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena, laikydamas tą valstybę ar jos teritorijos dalį savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta, matyti, jog fizinis asmuo pripažįstamas turinčiu nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, jeigu jis Lietuvos Respublikoje savo valia įkuria ir išlaiko savo vienintelę arba pagrindinę gyvenamąją vietą, ketindamas čia įkurti ir išlaikyti savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų centrą. Šis ketinimas gali būti išreikštas, be kita ko, asmeniui faktiškai būnant Lietuvos Respublikoje, taip pat nustačius asmeninius ar verslo ryšius tarp jo ir Lietuvos Respublikos asmenų arba remiantis kitais kriterijais. Anot teisėjų kolegijos, loginė ir lingvistinė šių požymių analizė neduoda pagrindo juos

sieti išimtinai su kokia nors leidimų sistema, kaip tai aiškinama prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą, Lietuvos Respublikos nuolatinio gyventojų sąvoką siejant su šio asmens turimais leidimais laikinai ar nuolat gyventi Lietuvoje. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų samprata yra aptariama ir poįstatyminiame norminiame dokumente – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. 1V-328 patvirtintose Motorinių transporto priemonių vairuotojų pažymėjimų išdavimo taisyklėse, kuriose ji niekaip nėra siejama su leidimais asmeniui gyventi Lietuvos Respublikoje.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamu atveju pareiškėjai nuo 2012 m. rugpjūčio 22 d. yra išduodami leidimai laikinai gyventi Lietuvoje, jie nuolat pratęjami; 2012 m. rugsėjo 28 d. ji deklaravo gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikoje, ją su Lietuva taip pat sieja asmeniniai ryšiai, nes čia gyvena jos vaikas, be to, nuo 2012 m. sausio 12 d. pareiškėja dirba UAB „I“, yra šios įmonės direktorė, t. y. su Lietuva ją sieja ir ekonominiai ryšiai.

Taigi teisėjų kolegija, vadovaudamasi nuolatinio Lietuvos Respublikos gyventojų apibrėžtimi Lietuvos Respublikos norminiuose dokumentuose, padarė išvadą, kad Kelių eismo taisyklių pažeidimų padarymo metu – 2017 m. rugsėjo 19 d. – pareiškėja buvo nuolatinė Lietuvos Respublikos gyventoja. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad pareiškėja turėjo Rusijos Federacijos išduotą vairuotojų pažymėjimą, kuris turi būti pripažįstamas keistinu Lietuvoje ir tuo pagrindu, kad Rusijos Federacija neįeina į Europos Sąjungos ir Europos ekonominei erdvei priklausančių šalių sąrašą, tačiau yra ratifikavusi Vienos kelių eismo konvenciją, todėl šios šalies išduotas pažymėjimas Lietuvos Respublikoje galioja tik 185 dienas.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija atmetė prašymą atnaujinti administracinio nusižengimo bylą ir paliko galioti žemesnės instancijos teismų sprendimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-46-1073/2018

ANK 506 straipsnio 2, 4 dalių taikymas

Dėl teisėto policijos pareigūno nurodymo nevykdymo siekiant visuomenei naudingo rezultato

Šioje administracinio nusižengimo byloje pareiškėjas žemesnės instancijos teismų nubaustas pagal ANK 506 straipsnio 2, 4 dalis už tai, kad nevykdė teisėto policijos pareigūnų nurodymo, t. y. reikalavimo pasitraukti iš nesaugios, laikinai apribotos asmenims patekti vietos, o prievarta patrauktas iš laikinai apribotos asmenų patekimo vietos perėjo juostą „STOP POLICIJA“.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią administracinio nusižengimo bylą, nurodė, kad iš bylos duomenų matyti, jog dalyje Kauno miesto gatvių pradėjus medžių kirtimą, suinteresuota visuomenė reiškė nepasitenkinimą, prašė stabdyti mieste vykdomus medžių šalinimo darbus, atlikti numatytą pašalinti želdinių būklės ekspertizę, pateikti su miesto medžių šalinimu susijusius duomenis, be to, įvairioms instancijoms rašė skundus. Nesulaukus iš savivaldybės atitinkamo atsako ir reakcijos, pareiškėjas pats ėmėsi iniciatyvos, kreipėsi į antstolių kontorą dėl faktinių aplinkybių konstatavimo, kurio procedūroje dėl medžių šalinimo dalyvavo Dendrologų draugijos komisija. Į pateiktus prašymus ir reikalavimus nebuvo reaguojama, nors, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, suinteresuota visuomenė turėjo teisę iš savivaldybės reikalauti kokybiškos informacijos apie ketinamą iškirsti medžių būklę, prašyti atlikti želdinių būklės ekspertizę. Pareiškėjas buvo įsitikinęs, kad siekia visuomenei naudingo rezultato, vykdo Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nuostatą, jog fiziniai ir juridiniai asmenys neturi leisti neteisėtų veiksmų ar neveikimo, jeigu dėl to želdynai ir želdiniai galėtų būti sunaikinti ar pažeisti, kartu reiškia ir įstatymu jam deleguotą pareigą – neleisti iškirsti dar likusių neiškirstų paprastųjų kaštonų. Pareiškėjas, kaip ir kiti su juo buvę asmenys, nesitraukė nuo medžių, neleido UAB „K“ vykdyti darbų, nes, pasitraukus iš įvykio vietos, nukirtus medžius, jau neliktų galimybės atlikti kokybišką jų būklės ekspertizę, juolab atkurti buvusią situaciją.

Teisėjų kolegija, atsižvelgusi į byloje esančius duomenis, susidariusią situaciją, kuriai esant nebuvo paklūsta policijos pareigūnų reikalavimams ir pereita „STOP POLICIJA“ juosta,

konstatavo, kad pareiškėjo veikoje nėra kaltės – jo valia buvo sutelkta ne į pavojingos veikos padarymą, o į bent laikiną medžių išsaugojimą nuo iškirtimo, kol bus išsiaiškinta jų būklė. Dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas panaikino abiejų instancijų teismų sprendimus ir administracinio nusižengimo teiseną pareiškėjui nutraukė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 10 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-44-699/2018

ANK 424 straipsnio 2 dalies, 426 straipsnio 1 dalies, 591 straipsnio 8 punkto taikymas

Dėl non bis in idem principo (draudimas antrą kartą bausti už tą pačią veiką) taikymo, BK 281 straipsnio 7 dalies ir ANK 424 straipsnio 2 dalies, 426 straipsnio 1 dalies santykio

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje J. J. buvo surašytas administracinio nusižengimo protokolas pagal ANK 424 straipsnio 2 dalį, 426 straipsnio 1 dalį už tai, kad jis, neturėdamas teisės vairuoti transporto priemones, būdamas neblaivus (alkoholio matuokliu nustatytas 2,22 promilės girtumas, o kraujyje nustatyta 1,84 promilės alkoholio), vairuodamas automobilį, jo nesuvaldė, nuvažiavo nuo kelio važiuojamosios dalies, atsitrenkė į medį, jį ir vairuojamą automobilį apgadino ir pasišalino iš įvykio vietos. Teismai administracinio nusižengimo teiseną dėl nurodytų nusižengimų J. J. nutraukė ANK 591 straipsnio 8 punkto pagrindu, motyvuodami tuo, kad administracinio nusižengimo bylos teiseną negalima, nes J. J. dėl to paties fakto ir tų pačių aplinkybių jau buvo nuteistas teismo baudžiamuoju įsakymu pagal BK 281 straipsnio 7 dalį.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šią administracinio nusižengimo bylą, pažymėjo, kad ANK 591 straipsnio 8 punkte yra įtvirtintas *non bis in idem* principas, draudžiantis tą patį asmenį už tą pačią priešingą teisei veiką du kartus traukti administracinę atsakomybę arba administracinę ir baudžiamąją atsakomybę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl ANK 591 straipsnio 8 punkto taikymo yra nurodęs, kad ANK 591 straipsnio 8 punkte nurodytas vienas iš alternatyvių pagrindų nepradėti ar nutraukti jau pradėtą administracinių nusižengimų teiseną – kai dėl to nusižengimo pradėtas ikiteisminis tyrimas – nereikia, jog ikiteisminio tyrimo pradėjimas automatiškai eliminuoja galimybę traukti asmenį ir administracinę atsakomybę ir pažeidžia dvigubo baudimo už tą pačią veiką draudimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-37-648/2018). *Non bis in idem* principas Europos Žmogaus Teisių Teismo, kaip ir Lietuvos teismų, praktikoje aiškinamas taip, kad, priėmus galutinį sprendimą baudžiamajoje byloje, negalima kartoti baudžiamąjo proceso dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų. Nustatant, ar teisiškai reikšmingi faktai, nagrinėjami abiejuose procesuose, laikytini identiškais, vertinami faktai, sudarantys visumą konkrečių faktinių aplinkybių, susijusių su tuo pačiu kaltinamuoju ir neatskiriamai susijusių tarpusavyje laiko, erdvės ir objekto požiūriu.

Teisėjų kolegija nurodė, kad nagrinėjamoje byloje teismai konstatavo, jog priimtame baudžiamajame įsakyme išdėstyta J. J. padaryta veika apima ir padarytus administracinius nusižengimus dėl tų pačių teisiškai reikšmingų faktų ir aplinkybių, todėl, nuteisus J. J. pagal BK 281 straipsnio 7 dalį, papildomas jo patraukimas administracinę atsakomybę pagal ANK 424 straipsnio 2 dalį, 426 straipsnio 1 dalį yra perteklinis. Teisėjų kolegijos vertinimu, šiuo atveju administracinių nusižengimų bylą nagrinėję teismai netinkamai aiškino ir taikė ANK 591 straipsnio 8 punktą, todėl padarė nepagrįstas išvadas dėl administracinės atsakomybės J. J. netaikymo.

Anot teisėjų kolegijos J. J. baudžiamuoju įsakymu buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 7 dalį už vairavimą neblaiviam (kai jo kraujyje nustatyta daugiau negu 1,5 promilės alkoholio) ir ši veika buvo baigta nuo vairavimo apsvaigus momentu, tačiau baudžiamajoje byloje liko neįvertinti ir nebuvo inkriminuoti tolesni J. J. veiksmai ir jų padariniai, atsitrenkiant į medį ir galimai jį sužalojant bei pasišalinant iš sukkelto eismo įvykio vietos. Nagrinėjamoje administracinių nusižengimų byloje pirmosios instancijos teismas aplinkybes, kad J. J. vairavo transporto priemonę neturėdamas teisės vairuoti, padarė eismo įvykį, pasišalino iš eismo įvykio vietos, teisėjų kolegijos nuomone, nepagrįstai vertino kaip BK 281 straipsnio 7 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos

padarymo būdą. Anot teisėjų kolegijos, viena vertus, pagal byloje nustatytas aplinkybes veikos padarymo būdas – tai automobilio vairavimas esant apsvaigus nuo alkoholio, kita vertus, iš anksčiau priimto teismo baudžiamojo įsakymo matyti, kad aplinkybė, jog J. J. vairavo automobilį neturėdamas teisės vairuoti transporto priemones, nusikalstamos veikos aprašyme neminima, į ją atsižvelgta skiriant bausmę. Tuo tarpu apie eismo įvykio sukėlimą – atsitrenkimą į medį, medžio sužalojimą ir vairuojamo automobilio apgadinimą bei pasišalinimą iš įvykio vietos – apskritai nepasisakyta.

Šiame kontekste teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad už neturinčių teisės vairuoti transporto priemones asmenų padarytą Kelių eismo taisyklių pažeidimą, kuris lėmė kitiems asmenims priklausančių transporto priemonių, krovinių, kelių, kelio ir kitų įrenginių arba kito turto sugadinimą (apgadinimą) (ANK 423 straipsnio 1 dalis), ir už pasitraukimą iš eismo įvykio, su kuriuo vairuotojas yra susijęs, vietos pažeidžiant Kelių eismo taisyklių, kai padaryta žala neviršija penkiolikos bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių (ANK 426 straipsnio 1 dalis), yra numatyta ne baudžiamoji, o administracinė atsakomybė. Dėl to teisėjų kolegija nepritarė teismų išvadai, kad priimtame teismo baudžiamajame įsakyme išdėstytos veikos aplinkybės apima ir J. J. galimai padarytus administracinius nusižengimus. Atsakomybė už kitiems asmenims priklausančių transporto priemonių, krovinių, kelių, kelio ir kitų įrenginių arba kito turto sugadinimą (apgadinimą), taip pat už pasitraukimą iš eismo įvykio, su kuriuo vairuotojas yra susijęs, vietos pažeidžiant Kelių eismo taisykles yra nustatyta Administracinių nusižengimų kodekse.

Teisėjų kolegija sprendė, kad teismai J. J. veiksmus – vairavimą neturint teisės vairuoti transporto priemones, būnant apsvaigusiam nuo alkoholio, kai kraujuje nustatyta 1,84 promilės alkoholio, eismo įvykio sukėlimą ir pasišalinimą iš eismo įvykio – iš esmės laikė viena veika ir sprendė, kad, siekiant nepažeisti *non bis in idem* principo, J. J. šiuo atveju taikytina tik baudžiamoji atsakomybė pagal BK 281 straipsnio 7 dalį kaip griežčiausia atsakomybės forma. Teisėjų kolegija sutiko, kad nusikalstama veika, už kurią J. J. nuteistas teismo baudžiamuoju įsakymu, ir veikos, dėl kurių administracinių nusižengimų teiseną šioje byloje jam nutraukta, yra susijusios ir vietos, laiko atžvilgiu viena nuo kitos nenutolusios, tačiau konstatavo, kad administracinių nusižengimų bylą nagrinėję teismai iš esmės neanalizavo ir nepasisakė *non bis in idem* principo prasme dėl šių veikų tapatumo (skirtumų) savo objektyviaisiais ir subjektyviaisiais sudėties požymiais, ar patys veiksmai buvo pakankamai tapatūs, kad būtų pripažinti viena veika, atsižvelgiant ir į galimą kitų Kelių eismo taisyklėse nustatytų reikalavimų, kurie nebuvo inkriminuoti baudžiamojoje byloje, pažeidimą.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija panaikino abiejų instancijų teismų sprendimus ir perdavė administracinių nusižengimų bylą nagrinėti apylinkės teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 2 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-42-628/2018

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 181 straipsnio, 294 straipsnio 2 dalies taikymas

Dėl turto prievartavimo ir savavaldžiavimo atribojimo

Pirmosios instancijos teismas M. S. ir R. A. nuteisė pagal BK 181 straipsnio 1 dalį už tai, kad jie, veikdami bendrai su A. D., neturėdami teisėto pagrindo, atvirai savo ir kitų asmenų naudai vertė kitą asmenį perduoti turtą, grasindami nukentėjusiajam fiziniu smurtu, turto sunaikinimu bei bauginami. Apeliacinės instancijos teismas patvirtino pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines bylos aplinkybes ir nuteistųjų veiksmų kvalifikavimą. Kasaciniuose skunduose, nesutinkant su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimais, buvo teigiama, kad teismai nuteistųjų veiksams netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes nenustatė, kad pinigų buvo reikalaujama neteisėtai. Taigi kasaciniam teismui, nagrinėjant šią baudžiamąją bylą, iš esmės reikėjo spręsti turto prievartavimo (BK 181 straipsnis) ir savavaldžiavimo (BK 294 straipsnis) atribojimo klausimą.

Teisėjų kolegija, pasisakydama dėl turto prievartavimo ir savavaldžiavimo nusikaltimų atribojimo, pirmiausia pažymėjo tai, kad šiuos nusikaltimus sieja reikalavimas perduoti turtą ar turtinę teisę ir tolesni veiksmai, nukreipti į tariamos reikalavimo teisės įgyvendinimą, o skiria tai, kad turto prievartavimo atveju kaltininko reikalavimas visada yra neteisėtas, nėra susijęs su realiai egzistuojančiais teisiniais santykiais tarp šalių, taigi vienos šalies reikalavimo teisė į turtą, kuris yra valdomas kito asmens, neturi teisinio pagrindo. Taigi reikalavimas patenkinti turtines pretenzijas, atsiradusias CK numatytais pagrindais, tačiau pažeidžiant teisinę šios teisės įgyvendinimo tvarką, nesudaro turto prievartavimo nusikaltimo sudėties, bet, esant BK 294 straipsnyje nurodytiems požymiams, kvalifikuojamas kaip savavaldžiavimas. Tuo tarpu esant prievartiniam reikalavimui patenkinti turtines pretenzijas, atsiradusias CK numatytais pagrindais, kai toks reikalavimas yra nelygiavertis prievolei, sprendžiamas, ar veikoje nėra turto prievartavimo nusikaltimo sudėties. Tuomet turto prievartavimo dalykas yra ta reikalaujamo perduoti turto dalis, kuri aiškiai viršija prievolės apimtį, apibrėžtą įstatymų ar sutarties nurodymų. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad pagrindžiant baudžiamąją atsakomybę pagal BK 294 straipsnio 2 dalį turi būti nustatyta ne tik psichinė ar fizinė prievarta, bet ir tokia prievarta padaryta didelė žala nukentėjusiajam ar jo artimam žmogui. Atsižvelgiant į savavaldžiavimo, numatyto BK 294 straipsnio 2 dalyje, sudėties struktūrą didelė žala laikytina ne tai, kad nukentėjusysis patiria tik diskomfortą dėl kaltininko veiksmų, bet, pavyzdžiui, tai, kad jis praranda saugumo jausmą, kad kaltininko veiksmais sukuriama bauginančio pobūdžio situacija. Taigi nukentėjusysis turi ne tik išgirsti grasinimus, bet ir suprasti jų realų pavojingumą, didelę tikimybę, kad kaltininkas juos įgyvendins. Taip pat turi būti konstatuota, kad kaltininko elgesys yra neteisėtas, agresyvus, baustinas ir pan. Be to, turi būti motyvuotai pagrindžiamas ir kitų savavaldžiavimo sudėties požymių, tarp jų ir subjektyviųjų, buvimas kaltininko elgesyje.

Nagrinėjamu atveju nuteistieji nuteisti už tai, kad įvykio metu nukentėjusiajam R. M. grasino fiziniu smurtu, turto sunaikinimu, baugino ir reikalavo iš jo 10 000 Lt (2896,20 Eur) R. D. negrąžintos skolos, t. y. reikalavo perduoti turtą, kuris aiškiai viršija prievolės apimtį. Teismai pripažino, kad R. M. buvo skolingas R. D. 4200 Lt (1216,40 Eur) rankpinigių, tačiau nuteistieji, reikalaudami 10 000 Lt (2896,20 Eur), aiškiai viršijo prievolės apimtį. Nukentėjusysis R. M. teisme patvirtino, kad jam buvo parodyti dokumentai ir pareikalauta grąžinti R. D. 10 000 Lt (2896,20 Eur) negrąžintos skolos paaiškinant, kad tokia suma susidaro kartu su sutartyje numatytais delspinigiais. Sutartyje, kuri buvo sudaryta 2006 m., iš tiesų numatyti delspinigiai – 0,2 proc. už kiekvieną uždelstą dieną (reikalavimas pateiktas 2014 m. gruodžio 4 d., t. y. po 8 metų). Teisėjų kolegija nurodė, kad šios aplinkybės teismai apskritai nevertino, todėl padarė nepagrįstą išvadą, kad reikalautas turtas iš R. M. aiškiai viršijo prievolės apimtį. Pasak teisėjų kolegijos, teismų nurodytas argumentas, kad nuteistieji neturėjo teisėto pagrindo iš R. M. reikalauti pinigų, nes R. D. turtinis reikalavimas buvo išspręstas civilinės teisės priemonėmis – R. M. įmonės bankroto byloje, būtų reikšmingas tik tokiu atveju, jei nuteistiesiems apie šį faktą būtų buvę žinoma. Apie R. M. įmonės bankrotą galėjo žinoti R. D. (buvo įmonės kreditorių sąrašė), tačiau kokie duomenys patvirtina, kad nuteistiesiems, prieš pareiškiant turtinį reikalavimą R. M., buvo žinoma apie R. M. įmonės bankrotą, teismai nenurodė, tik deklaratyviai konstatavo, jog R. D. turtinis reikalavimas buvo išspręstas R. M. įmonės bankroto byloje. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad M. S. ir R. A. reikalavo iš R. M. grąžinti pinigus R. D. neįvykdytos sutarties pagrindu ir grasino tuoj pat panaudoti fizinį smurtą, sunaikinti turtą, baugino, ir šiais veiksmais R. M. buvo padaryta didelė žala, nes jis prarado saugumo jausmą, buvo sukurta bauginančio pobūdžio situacija, nes jie apie R. M. buvo surinkę kai kuriuos duomenis ir tai nukentėjusiajam kėlė pagrįstą nerimą.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija žemesnės instancijos teismų sprendimus pakeitė ir nuteistųjų veiksmus perkvalifikavo iš BK 181 straipsnio 1 dalies į 294 straipsnio 2 dalį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-257-693/2018

BK 281 straipsnio 7 dalies taikymas

Dėl apsvaigimo nuo alkoholio laipsnio ir alkoholio kiekio kraujyje nustatymo

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu buvo išteisintas dėl kaltinimo pagal BK 281 straipsnio 7 dalį dėl to, kad vairavo kitam asmeniui priklausančią automobilį būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, kai nustatytas 2,10 promilės neblaivumas. Apeliacinės instancijos teismas išteisinamąjį nuosprendį panaikino ir kasatorių pagal BK 281 straipsnio 7 dalį nuteisė. Kasatorius, ginčydamas apkaltinamąjį apeliacinės instancijos teismo nuosprendį, teigė, kad įstatymo leidėjas šioje BK straipsnio dalyje vienareikšmiškai nurodo, jog patraukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn turi būti neginčijamai nustatyta alkoholio koncentracija kraujyje, o ne iškvėptame ore.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs šią baudžiamąją bylą, nurodė, kad transporto priemonės vairavimas apsvaigus nuo alkoholio, kai kraujyje yra atitinkamas kiekis alkoholio, nėra naujas veikos požymis. Jau 2003 m. liepos 4 d. redakcijos BK 281 straipsnio 8 dalyje apsvaigimo nuo alkoholio požymis buvo suformuluotas tokia pačia konstrukcija kaip ir BK 281 straipsnio 7 ir 9 dalyse, išdėstytose nauja 2015 m. birželio 25 d. redakcija. Tiek BK 281 straipsnio 2003 m. liepos 4 d. redakcijoje, tiek BK 281 straipsnio 2015 m. birželio 25 d. redakcijoje nurodoma, kad asmuo laikomas apsvaigusiu nuo alkoholio, kai jo kraujyje yra 0,4 (0,41) promilės ir daugiau alkoholio. Skiriasi tik alkoholio kiekis, tačiau terpė, kurioje nustatomas alkoholis, ta pati – kraujas. Vis dėlto, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, tokia įstatymo formuluotė nenustato imperatyvo įrodinėti alkoholio kiekį kraujyje išimtinai laboratoriniu kraujo tyrimu. Kartu teisėjų kolegija pabrėžė ir tai, kad baudžiamasis įstatymas negali nustatyti ar suteikti prioritetingą reikšmę atskiroms įrodymų rūšims, nes įrodymų atitiktį įstatymo reikalavimams, jų leistinumą bei reikalavimus įrodinėjimo procesui reglamentuoja Baudžiamojo proceso kodeksas ir specialūs teisės aktai, kurie nustato tam tikrų duomenų gavimo ir įforminimo būdus bei metodus.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad per BK 281 straipsnio galiojimo laikotarpį susiformavo nuosekli teismų praktika, kuri pripažįsta įvairius įrodinėjimo būdus nustatant apsvaigimo nuo alkoholio laipsnį ir alkoholio kiekį kraujyje. Pagal šią praktiką teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, kurioje asmuo kaltinamas pažeidęs kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisykles būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų, turi įvertinti, ar nustatant kaltininko apsvaigimą buvo tinkamai taikomos tų teisės aktų, reglamentuojančių neblaivumo ar apsvaigimo nustatymo taisykles ir patvirtintas metodikas, nuostatos. Pagal susiklosčiusią teismų praktiką medicininės apžiūros neatlikimas arba jos atlikimo tvarkos nesilaikymas nėra kliūtis asmens apsvaigimo faktui eismo įvykio metu nustatyti. Viena iš priemonių šiai aplinkybei nustatyti yra specialių techninių priemonių (alkoholio matuoklių) naudojimas. Ar gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teismas ar teisėjas, kurio žinioje yra byla, įvertinęs gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Taigi, alkoholio kiekio nustatymas alkokosteriu yra leistina priemonė, kai tai atliekama sertifikuoto gamintojo metrologiškai patikrintomis specialiosiomis techninėmis priemonėmis.

Teisėjų kolegija sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad vien ta aplinkybė, kad nebuvo paimtas tiriamojo kraujo mėginys, negali lemti išvados dėl galimybės nustatyti, jog kasatoriaus girtumo laipsnis buvo didesnis negu 1,5 promilės, nebuvimo. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, darydamas išvadą dėl to, kad kasatoriaus girtumo laipsnis buvo didesnis negu 1,5 promilės, atsižvelgė į tai, kad: 1) kasatoriui alkoholio matuokliu buvo nustatytas 2,10 promilės neblaivumas; 2) medicininės apžiūros metu nustatyti kasatoriaus klinikinės būklės požymiai (nerimastingas, dirglus, nekritiškas savo būklės atžvilgiu, negalėjo tiksliai nurodyti savo sulaikymo aplinkybių, nesugebėjo atlikti Šultės mėginio, stebėtas abipusis horizontalus nistagmas, negalėjo pataikyti pirštu į nosies galą, eidamas svyravo, atlikdamas posūkius griuvo, iš burnos buvo jaučiamas alkoholio kvapas, taip pat buvo sutrikusi artikuliacija) būdingi vidutiniam arba sunkiam girtumui; 3) pagal liudytojų parodymus kasatorius buvo akivaizdžiai neblaivus, atrodė girtesnis negu vidutinio girtumo laipsnio. Kartu teisėjų kolegija pritarė apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad nagrinėjamu atveju nėra būtina nustatyti tiksliai

alkoholio koncentraciją kaltinamojo kraujyje, nes atsakomybė pagal BK 281 straipsnio 7 dalį kyla, kai etilo alkoholio kiekis kraujyje viršija 1,5 promilės, t. y. baudžiamajai atsakomybei pagal šį straipsnį kilti svarbu nustatyti, kad ši koncentracija viršija 1,5 promilės.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija sprendė, kad apeliacinės instancijos teismas pagal byloje nustatytas faktines aplinkybes ir išanalizuotus duomenis teisingai konstatavo, jog byloje esančių įrodymų visuma yra pakankama išvadai, kad vairavimo metu kasatoriaus kraujyje buvo daugiau kaip 1,5 promilės alkoholio, ir kasatoriaus skundą atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-289-895/2018

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 20, 89 straipsnių taikymas

Dėl specialisto išsilavinimo

Šioje baudžiamojoje byloje kasatorius skunde, be kitų BPK pažeidimų, nurodė ir tai, kad Lietuvos teismo ekspertizės centro 2015 m. gegužės 7 d. specialisto išvada dėl mikrodalelių (pluoštų) tyrimo negali būti laikoma patikimu įrodymu, nes šį tyrimą atlikusi specialistė turėjo ne chemiko, o biologo išsilavinimą.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka, padarė išvadą, kad kasatoriaus teiginiai yra nepagrįsti, ir nurodė, jog vienas iš teismo ekspertui keliamų reikalavimų – turėti aukštąjį išsilavinimą, tinkantį pasirinktai eksperto specializacijai (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Šioje byloje mikrodalelių (pluoštų) tyrimą atliko dvi medžiagų ir gaminių ekspertizių skyriaus vyriausiosios ekspertės, iš kurių abi turi ne tik atitinkamą aukštąjį išsilavinimą (viena biologo, kita – chemiko), bet ir pluoštinių medžiagų teismo eksperto kvalifikaciją. Anot teisėjų kolegijos, įstatymo formuluotė – tinkamas išsilavinimas pasirinktai eksperto specializacijai – vartojama dėl to, kad ne visoms eksperto specializacijoms įmanoma nustatyti konkretaus išsilavinimo reikalavimą. Pavyzdžiui, ekonominius tyrimus gali atlikti tik asmuo, turintis ekonomisto išsilavinimą, tačiau rašysenos, trasologiniams tyrimams atlikti turimas konkrečios srities išsilavinimas nėra labai svarbus. Į šių tyrimų grupę patenka ir pluoštinių medžiagų tyrimai, nes šiai specializacijai įgyti būtina turėti aukštąjį gamtos mokslų išsilavinimą. Teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju neturi jokios reikšmės, ar tai yra aukštasis universitetinis biologo, chemiko ar fiziko išsilavinimas. Svarbu tai, kad abi ekspertės, atlikusios byloje mikrodalelių (pluoštų) tyrimą, turėjo pluoštinių medžiagų tyrimo teismo eksperto kvalifikaciją (specializaciją). Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį ir į tai, kad kasatorius nepagrįstai tapatina paimtus lyginamajam pluoštų tyrimui šviesą atspindinčių liemenių pavyzdžius su savarankišku medžiagos, reikalingos ekspertizei, rinkimu ar ėmimu Teismo ekspertizės įstatymo 11 straipsnio 3 dalies prasme. Ekspertiniuose tyrimuose lyginamajam tyrimui gali būti naudojami laisvieji ir kontroliniai (standartiniai) objektų pavyzdžiai. Laisvuosius pavyzdžius lyginamajam tyrimui turi pateikti tyrimą paskyręs pareigūnas ar institucija, kontrolinius (standartinius) produkcijos pavyzdžius, tokius kaip narkotinių medžiagų standartai, rašalų (rašiklių), Lietuvoje įvairiose prekybos vietose platinamų liemenių ar kitos produkcijos, vadovaujantis Lietuvos teismo ekspertizės įstatymo 11 straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostatomis, gali ir turi rinkti pati ekspertinė įstaiga. Tokie pavyzdžiai, suderinus su tyrėja, šiam tyrimui ir buvo gauti. Dėl to, teisėjų kolegijos nuomone, teismams nebuvo jokio pagrindo abejoti atlikto mikrodalelių tyrimo, kaip bylos įrodymo, patikimumu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262-303/2018

BPK 109 straipsnio taikymas

Dėl neturtinės žalos priteisimo kitiems giminaičiams

Šioje baudžiamajoje byloje nukentėjusiosios atstovas ikiteisminio tyrimo metu pareiškė civilinį ieškinį, kuriame, be kita ko, buvo prašoma dėl S. Č. mirties jo pusseserei, pripažintai nukentėjusiai, priteisti 10 000 Eur dydžio neturtinę žalą iš civilinio atsakovo „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialo ir eismo įvykio kaltininko. Pirmosios instancijos teismas tenkino byloje pareikštą civilinį ieškinį iš dalies ir nukentėjusiai priteisė 6000 Eur dydžio neturtinę žalą. Tokį savo sprendimą teismas motyvavo tuo, kad buvo padaryta žala nukentėjusiosios psichinei sveikatai, t. y. po nagrinėjamo įvykio ji negalėjo susitaikyti su pusbrolio mirtimi, turėjo sunkumų sutelkti dėmesį, ją kankino nemiga, nuolatinis nuovargis ir smarkus širdies plakimas. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine tvarka, panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl neturtinės žalos priteisimo nukentėjusiai ir šią civilinio ieškinio dalį atmetė iš esmės motyvuodamas tuo, kad nukentėjusioji nepatenka į CK 6.284 straipsnyje nurodytų asmenų, kurie turi teisę į žalą, atsiradusios dėl gyvybės atėmimo, atlyginimą, sąrašą.

Kasacinis teismas, išnagrinėjęs bylą kasacine tvarka, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismo nutartyje pateikta argumentacija nėra visiškai teisinga, nes teismų praktikoje išaiškinta, kad baudžiamajoje byloje nukentėjusiojo mirties atveju neturtinė žala gali būti priteista ne tik mirusiojo šeimos nariams, bet išimtiniais atvejais – ir kitiems giminaičiams. Kita vertus, teisėjų kolegija pastebėjo, kad apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nurodė, kad vien giminystės (kraujo) ryšys tarp mirusiojo ir giminaičio nesudaro pakankamo pagrindo giminaičiui priteisti neturtinę žalą, o būtina įrodyti, kad jį su mirusiuoju siejo artimi ryšiai, pastovaus pobūdžio emocinis, dvasinis artumas. Teisėjų kolegijos vertinimu, tokie atvejai galėtų būti, kai tarp mirusiojo ir giminaičio buvo susiformavęs artimas ryšys dėl susiklosčiusių aplinkybių, pavyzdžiui, mirusysis neturėjo šeimos ir jis su giminaičiu gyveno toje pačioje gyvenamojoje vietoje, mirusysis sunkiai sirgo, o giminaitis jį prižiūrėjo ir kt. Šiuo atveju pareiga įrodyti susiformavusį artimą ryšį tarp asmenų, t. y. įrodyti civilinio ieškinio pagrįstumą, tenka civiliniam ieškovui. Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, kitiems artimiesiems kompensacija už dvasines kančias, kurias sukėlė nukentėjusiojo mirtis, priteisiama tik išimtiniais atvejais, nes tokia teisė nėra absoliuti, o vien patirti neigiami emociniai išgyvenimai savaime nesudaro pagrindo atlyginti neturtinę žalą.

Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad nagrinėjamoje byloje nukentėjusioji jokiais objektyviais įrodymais nepagrindė, kad ją su pusbroliu iki šio mirties siejo itin artimi santykiai, glaudūs dvasiniai, emociniai ryšiai. Nukentėjusiosios atstovo civiliniame ieškinyje išdėstyti abstraktus pobūdžio teiginiai apie minėtų asmenų glaudžius santykius, nuoširdų bendravimą, pasireiškusių nuolatine pagalba vienas kitam, tarpusavio supratimu ir emociniu tvirtumu. Prie civilinio ieškinio nebuvo pridėta jokių įrodymų, patvirtinančių tokius civilinio ieškinio teiginius, nukentėjusiosios pablogėjusi sveikatos būklė taip pat nepagrįsta medicinos dokumentais ar kitais įrodymais. Pirmosios instancijos teismas apskritai nevertino tarp nukentėjusiosios ir jos žuvusio pusbrolio buvusio ryšio, o tik deklaratyviai konstatavo nukentėjusiosios psichinei sveikatai padarytą žalą, remdamasis civiliniame ieškinyje išdėstytais deklaratyviais teiginiais, o ne išnagrinėtų duomenų analize. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad, bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, nukentėjusioji nedalyvavo teisiamaajame posėdyje ir nedavė parodymų dėl aplinkybių, kurios pagrįstų civilinį ieškinį dėl neturtinės žalos priteisimo. Bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme metu paduotuose nuteistojo ir civilinio atsakovo „ERGO Insurance SE“ Lietuvos filialo atstovo apeliaciniuose skunduose ginčytas neturtinės žalos priteisimas nukentėjusiai, tačiau nei ji, nei jos atstovas nedalyvavo teismo posėdyje, nepateikė atsiliepimo į apeliacinius skundus, nors nukentėjusiai buvo pranešta apie apeliacinį procesą. Taigi nukentėjusioji ir jos atstovas ikiteisminio tyrimo metu ir bylą nagrinėjant abiejų instancijų teismuose turėjo galimybę teikti įrodymus, patvirtinančius civiliniame ieškinyje išdėstytus teiginius apie nukentėjusiosios artimą ryšį su pusbroliu ir kitas aplinkybes, tačiau to nepadarė.

Išnagrinėjusi bylą kasacine tvarka, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas, tikrindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalies dėl nukentėjusiai priteistos

neturtinės žalos teisėtumą ir pagrįstumą, nepažeidė CK nuostatų, reglamentuojančių neturtinės žalos atlyginimą, taip pat baudžiamojo proceso nuostatų, susijusių su civilinio ieškinio išsprendimu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-306-693/2018

BPK 20, 331 straipsnių taikymas

Dėl apeliacinės instancijos teismo padarytų esminių BPK pažeidimų priimant išteisinamąjį nuosprendį

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu V. M. buvo nuteistas pagal BK 226 straipsnio 2 dalį. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs baudžiamąją bylą pagal nuteistojo apeliacinį skundą, pirmosios instancijos teismo nuosprendį panaikino ir V. M. pagal BK 226 straipsnio 2 dalį išteisino, kaip nepadariusį veikos, turinčios nusikaltimo požymių.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismo, kaip ir pirmosios instancijos teismo, nuosprendžio turiniui taikomos BPK 305 straipsnyje įtvirtintos taisyklės, reikalaujančios, kad išteisinamajame nuosprendyje būtų išdėstytos teismo nustatytos bylos aplinkybės, įrodymų vertinimo motyvai, teismo išvados dėl kaltinamojo išteisinimo (BPK 305 straipsnio 3 dalies 2–4 punktai). Be to, pagal BPK 331 straipsnio 2 dalį apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priimdamas naują nuosprendį, turi nurodyti apeliacinės instancijos teismo nustatytas bylos aplinkybes ir įrodymus, kurie yra pagrindas nuteistąjį pripažinti nekaltu ir jį išteisinti, ir motyvus, kuriais vadovaudamasis atmeta arba kitaip įvertina apskųsto apkaltinamojo nuosprendžio įrodymus.

Pirmiausia kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismų praktikoje iš tiesų pripažįstama, jog konstatavus, kad veikos padarymą nulėmė provokacija, už tokią veiką negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, nes valstybė negali „sukurti“ nusikaltimų, o po to už juos bausti, proceso veiksmai negali būti atliekami siekiant paskatinti asmenį atlikti BK draudžiamus veiksmus. Kartu teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas pirmosios instancijos teismo priimtą apkaltinamąjį nuosprendį, nemažą dalį jo aprašomosios dalies paskyręs pakartojimui teismų praktikoje suformuotų taisyklių bei kriterijų, kuriais remiantis gali būti konstatuojama, kad asmuo nusikalstamą veiką padarė būdamas išprovokuotas ją padaryti, jokių išvadų nagrinėjamoje byloje šiuo aspektu nepadarė, aiškių argumentų, paneigiančių pirmosios instancijos teismo išvadą, jog V. M. padaryti nusikalstamą veiką nebuvo išprovokuotas, nenurodė. Taip pat apeliacinės instancijos teismas, iš esmės nepaneigdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendyje padarytų išvadų, kai kurių aplinkybių, reikšmingų daromoms išvadoms, apskritai neanalizavo ir nevertino, apkaltinamojo nuosprendžio panaikinimą ir naujo išteisinamojo nuosprendžio priėmimą motyvavo nuosprendyje nurodydamas argumentus, kurie kelia abejonių jų pagrįstumu arba išdėstyti taip, kad lieka neaišku, ką jais norima pasakyti, kokias išvadas jais remiantis galima daryti ir kokios išvados daromos. Į pirmosios instancijos teismo nustatytas aplinkybes apie kyšio reikalavimą apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė ir niekaip jų nepaneigė. Teisėjų kolegija, be kita ko, pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismui kilo abejonių ir dėl asmens atpažinimo pagal nuotrauką protokolo vertinimo ir pripažinimo įrodymu, tačiau teismas nesprendė klausimo, ar protokolas pripažintinas įrodymu, ar tokiu negali būti pripažįstamas, nes vertintinas kaip gautas esmingai pažeidžiant baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje nepasisakyta, kokią reikšmę galėjo turėti ar turėjo parodymas atpažinti pagal V. M. nuotrauką, parodydamas ją kartu su kitų penkių asmenų nuotraukomis, nagrinėjamos bylos kontekste.

Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas nesilaikė BPK 20 straipsnyje, 331 straipsnio 1, 2 dalyse nustatytų reikalavimų. Teisėjų kolegija, nurodžiusi, kad šie baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai sukliudė teismui išsamiai ir nešališkai išnagrinėti bylą ir priimti teisingą nuosprendį, pripažino juos esminiais BPK pažeidimais.

Dėl to kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nuosprendį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192-699/2018

II. CIVILINĖS BYLOS

Daiktinė teisė

Dėl teisės gyventi iki gyvos galvos kitam asmeniui priklausančiame bute gynimo daiktinės ir prievolinės teisės būdu

Ieškovė prašė nustatyti uzufрукtą ir pripažinti jai teisę naudotis atsakovui nuosavybės teise priklausančiu butu. Apžvelgiamoje byloje nustatytos aplinkybės, kad ieškovė savo butą pardavė trečiajam asmeniui, o jų sudarytoje notariškai patvirtintoje sutartyje nustatyta jos teisė naudotis šiuo butu iki gyvos galvos bei deklaruoti jame savo gyvenamąją vietą. Vėliau ginčo butas buvo perleistas dar kelis kartus, paskutinį – atsakovui. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškovės prašymą iš esmės patenkino.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.147 straipsnio 2 dalį iš uzufрукto kylančios teisės į daiktą, kuriam privaloma teisinė registracija, ir pareigos subjektams atsiranda tik įregistravus uzufрукtą, išskyrus atvejus, kai uzufрукtą nustato įstatymas. Taigi uzufрукtas yra viena iš Nekilnojamojo turto registre registruojamų daiktinių teisių. Kreiptis dėl šios teisės įregistravimo gali šios teisės turėtojas arba suinteresuotas jos įregistravimu asmuo. Kasacinis teismas nurodė, kad administracinėje byloje buvo konstatuoti faktai, jog Nekilnojamojo turto registre nėra registruota ieškovės uzufрукto teisės, o vėliau sudarytose nuosavybės teisių į ginčo butą perleidimo tretiesiems asmenims sutartyse nenurodyta sąlyga dėl ieškovės teisės naudotis butu iki gyvos galvos bei deklaruoti gyvenamąją vietą. Administracinis teismas pritarė teritorinio registratoriaus sprendimui atsisakyti įregistruoti ieškovės teisę naudotis butu iki gyvos galvos, nes kreipimosi dėl šios daiktinės teisės įregistravimo metu buto nuosavybės teisė jau buvo perleista kitam savininkui, kuris nebuvo sudaręs susitarimo dėl uzufрукto. Kasacinis teismas sprendė, kad tokie administracinėje byloje konstatuoti faktai laikytini prejudiciniaisiais apžvelgiamoje byloje ir teismai turėjo į juos atsižvelgti.

Kasacinis teismas nesutiko su teismų padaryta išvada, kad ieškovės su trečiuoju asmeniu sudarytos pirkimo–pardavimo sutarties išviešinimas viešame registre sukėlė šį turtą iš trečiojo asmens įsigijusiems asmenims tam tikras pareigas. Nekilnojamojo turto pardavimo sandoris registruojamas kaip juridinis faktas padarant žymą atitinkamo nekilnojamojo daikto registro įrašė, tačiau visos tokio sandorio sąlygos ir iš jų kylančios teisės ir pareigos savaime nėra viešinamos. Registruojant uzufрукtą kaip daiktinę teisę, nekilnojamojo daikto registre daromas įrašas, kuriame nurodomi duomenys apie daiktinės teisės turėtoją bei dokumentas, kurio pagrindu atsirado registruojama teisė. Kadangi Nekilnojamojo turto registre ieškovės daiktinė teisė naudotis ginčo butu nebuvo įregistruota laiku, t. y. iki šis butas trečiojo asmens perleistas kitiems asmenims, kasacinis teismas sprendė, kad iš trečiojo asmens butą įsigijusiems asmenims ši teisė pagal sekimo požymį neperėjo ir jiems neatsirado pareigos tokią teisę įgyvendinti. Todėl nėra pagrindo nustatyti ieškovei tokią teisę teismo sprendimu.

Nors kasacinis teismas padarė išvadą, kad byloje nustatytos aplinkybės neleidžia teigti, jog ieškovė turi daiktinę teisę į atsakovui nuosavybės teise priklausančią butą, tačiau ieškovės nurodytos aplinkybės, kad buto pirkimo–pardavimo sutartimi tarp jos ir trečiojo asmens susiklostė panaudos teisiniai santykiai, sudarė pagrindą teismams spręsti dėl pagrindo ginti ieškovės prievolinę teisę.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad daiktinės teisės atsiranda nuo jų įregistravimo ir galioja, iki bus išregistruotos, nepriklausomai nuo to, ar asmuo ta teise visada ir nepertraukiamai naudojasi. Tuo tarpu prievoliniu pagrindu atsiradusi teisė neturi sekimo požymio ir nepertraukiamo galiojimo. Ji galioja iki tol, kol nėra pasibaigusi, pavyzdžiui, realiai nesinaudojant daiktu. Todėl iš panaudos teisinių santykių kilusiai pažeistai teisei ginti reikia įvertinti ne tik aplinkybes, jog buvo teisinis

pagrindas panaudos teisiniams santykiams, bet ir tai, kad šiais pagrindais atsiradusi teisė nepasibaigė ir neperėjo kitiems asmenims. Apžvelgiamoje byloje teismai nustatė, kad ieškovė ginčo bute negyvena, todėl, nors ieškovės ir trečiojo asmens sudarytoje pirkimo–pardavimo sutartyje buvo nustatytas teisinis pagrindas panaudos teisiniams santykiams atsirasti, tačiau faktiškai šie santykiai nesusiklostė. Kadangi naudojimasis ginčo patalpa buvo pasibaigęs, dėl to atsakovui neperėjo teisės ir pareigos iš minėtos sutarties pagal CK 6.643 straipsnį. Nenustatęs prievolinių teisinių santykių, kasacinis teismas nekonstatavo ir jų pažeidimo.

Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas teismų procesinius sprendimus pakeitė ir reikalavimą dėl uzufrukto nustatymo atmetė.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-369-695/2018

Deliktų teisė

Dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo

Ieškovė prašė priteisti nuostolių atlyginimą solidariai iš atsakovių (buvusios darbuotojos bei jos įsteigtos įmonės) bei įpareigoti atsakoves nutraukti nesąžiningos konkurencijos veiksmus. Ieškinyje grindžiamas nesąžiningos konkurencijos veiksmais, kai, atsakovę atleidus iš ieškovės įmonės už komercinės paslapties atskleidimą ir perdavimą konkuruojančiai įmonei, ši kartu su kitu steigėju įsteigusi įmonę perėmė iš ieškovės jos veiklos modelį, perviliojo darbuotojus bei perėmė dalį klientų. Pirmosios instancijos teismas dalį ieškinio tenkino ir priteisė ieškovei solidariai iš atsakovių jos patirtų nuostolių atlyginimą už dvejus metus, skaičiuojant nuo atsakovės atleidimo iš darbo dienos. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą, priteisdamas tą pačią sumą, bet tik iš vienos atsakovės – juridinio asmens.

Apžvelgiamoje byloje nagrinėjamas klausimas, ar susitarimo dėl konfidencialios informacijos apsaugos terminas susijęs su draudimo nesąžiningai konkuruoti laikotarpiu. Kasacinis teismas nurodė, kad ieškovė, sutartimi nustačiusi draudimą naudoti komercinę paslaptį dvejus metus pasibaigus šalių darbo santykiams, sprendė, jog pasibaigus šiam laikotarpiui atsakovei (buvusiai darbuotojai) pasinaudojus jai žinoma komercine paslaptimi nekils reikšmingų žalingų padarinių. Tačiau tokio termino nustatymas nereiškia, kad šiam terminui pasibaigus atsakovės iki tol atlikti neteisėti veiksmai – komercinės paslapties paviešinimas ir pasinaudojimas ja iš karto po darbo santykių pasibaigimo – tampa teisėti. Kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai sutapatino komercinės paslapties apsaugos terminą su draudimo nesąžiningai konkuruoti laikotarpiu, todėl be pagrindo sprendė, jog neteisėtai įgytos komercinės paslapties naudojimas pasibaigus jos apsaugos terminui tapo teisėtas.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teisinis reglamentavimas nukentėjusio asmens teisių gynimo būdų taikymo nesieja su komercinės paslapties apsaugos termino galiojimu, todėl asmuo, kuris neteisėtai panaikino komercinės paslapties apsaugą, neįgyja teisės komercinės paslapties naudoti savo reikmėms. Nepaisant to, jog komercinės paslaptys pagal savo esmę yra informacija, kuriai būdingas, *inter alia* (be kita ko), slaptumo kriterijus, o jo netekus atitinkami duomenys netenka ir komercinės paslapties teisinio statuso, teismui suteikiama papildomų priemonių, kurios, nors ir nesugrąžina informacijai turėto komercinės paslapties teisinio statuso, tačiau leidžia imtis veiksmų, kad informaciją neteisėtai atskleidęs, gavęs ar naudojantis subjektas iš to negautų naudos. Taigi komercinės paslapties statuso netekimas savaime nereiškia, kad negalima drausti naudoti tokią informaciją, kai pats paslapties atskleidimas buvo neteisėtas.

Atsižvelgdamas į tai, kad tiek atitinkamo produkto formulių, tiek technologinių procesų sukūrimas, jų palaikymas bei tobulinimas reikalauja tam tikrų materialinių sąnaudų, kasacinis teismas išaiškino, jog tokiais atvejais, kai komercinę paslaptį sudaro tam tikros technologijos, gaminio sudėtis ir pan., išlaidų komercinei paslaptčiai sukurti ir tobulinti faktas turėtų būti preziumuojamas. Reikšdamas reikalavimą dėl šio pobūdžio tiesioginių nuostolių atlyginimo ieškovas turi pareigą pateikti atitinkamus įrodymus, patvirtinančius, jog patirtos sąnaudos yra susijusios su komercinės paslapties sukūrimu, saugojimu ar tobulinimu, o atsakovas, nesutikdamas

su tokiu reikalavimu, turi teisę įrodinėti, kad pateikti faktiniai duomenys neatitinka ieškovo turėtų realių sąnaudų. Kadangi apžvelgiamoje byloje neteisėto komercinės paslapties, kuri negalėjo atsirasti be materialinių ieškovės sąnaudų, panaudojimo faktas nustatytas, kasacinis teismas sprendė, kad tokiu atveju turėtų būti įrodinėjamas tik žalos dydis. Nustatant žalos dydį turėtų būti įvertinama ir tai, kad ieškovės turėtos sąnaudos komercinei paslapčiai sukurti ir tobulinti teikė materialinę naudą ir jai pačiai.

Kasacinis teismas išaiškino, kad CK 1.116 straipsnio 4 dalies (taikoma ginčui aktuali redakcija, galiojusi iki 2018 m. birželio 1 d.) nuostata, jog pajamos, gautos neteisėtai naudojant komercinę paslaptį, laikomos nepagrįstu praturtėjimu, negali būti suprantama taip, kad nukentėjęs asmuo reikalauti priteisti iš nesąžiningos konkurencijos veiksmų gautą naudą gali tik reikšdamas reikalavimą dėl nepagrįsto praturtėjimo priteisimo. Nuo nesąžiningos konkurencijos veiksmų nukentėjęs asmuo savo pažeistas teises turi ginti reikšdamas ieškinį dėl civilinės atsakomybės taikymo bei iš neteisėtų veiksmų gauta nauda turi būti priteisiama remiantis CK 6.249 straipsnio 2 dalimi, o nepagrįsto praturtėjimo institutu galima remtis tik negalint nukentėjusio asmens teisių apginti taikant civilinės atsakomybės institutą.

Taigi, iš neteisėtų veiksmų gauta nauda – tai dėl neteisėtų veiksmų atsiradęs faktinis pažeidėjo turtinės padėties pagerėjimas, kuris nebūtinai gali sutapti su grynuoju pelnu. Iš neteisėtų veiksmų gauta nauda gali būti pripažįstama ir tai, ką pažeidėjas sutaupė dėl padaryto pažeidimo, nors ekonominiu požiūriu negavo pelno (pvz., naudodamasis komercine paslaptimi, padidino savo veiklos našumą ir atitinkamai sumažino įmonės nuostolingumą). Esant pareikštam reikalavimui priteisti iš nesąžiningos konkurencijos veiksmų neteisėtai gautą naudą netiesioginiai nuostoliai turėtų būti apskaičiuojami ir jų atlyginimas priteisiamas pagal tai, kiek pajamų konkrečiai iš naudojimosi komercine paslaptimi gavo pažeidėjas, t. y. iš pažeidėjo išreikalaujama ta naudos dalis, kurią jis gavo dėl neteisėtų veiksmų. Ieškovui, reiškiančiam reikalavimą priteisti neteisėtai komercine paslaptimi pasinaudojusio asmens neteisėtai gautą naudą, tenka pareiga įrodyti atsakovo gautą bendrąjį pelną, o atsakovas, nesutikdamas su reiškiamu reikalavimu, turi pareigą įrodyti, kad jo gautas pelnas ar jo dalis yra teisėti.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas grąžino bylą pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti žalos atlyginimo bei draudimo naudoti komercinę paslaptį klausimus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018

Dėl nekilnojamojo turto registro tvarkytojo ir notaro civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią ir dėl nusikalstamų kitų asmenų veiksmų, kai, pasinaudojus suklastotais dokumentais, neteisėtai užvaldytas nekilnojamasis turtas

Ieškovė prašė priteisti žalos atlyginimą solidariai iš atsakovų VĮ Registrų centro, notaro bei notaro profesinės civilinės atsakomybės draudiko. Ieškovė nurodė, kad su trečiuoju asmeniu sudarė žemės sklypo pirkimo–pardavimo sandorį, pagal kurį visiškai atsiskaitė, tačiau nekilnojamojo turto neįgijo. Baudžiamojoje byloje įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu konstatuota, kad trečiasis asmuo yra pripažintas kaltu padaręs nusikalstamas veikas ir iš jo ieškovei priteista visa jos sumokėta žemės sklypo kaina. Tačiau iš šio asmens ieškovei pavyko išieškoti tik dalį sumokėtos sumos. Ieškovės teigimu, VĮ Registrų centras, neužtikrinęs duomenų, kaupiamų Nekilnojamojo turto registre, apsaugos, bei notaras, atlikęs savo pareigas nepakankamai apdairiai ir rūpestingai, sudarė sąlygas tretiesiems asmenims, suklastojus dokumentus, perduoti ieškovei jiems nepriklausantį žemės sklypą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas dalį ieškinio tenkino, priteisdamas po dalį prašomos sumos iš visų atsakovų.

Kasacinis teismas sprendė, kad VĮ Registrų centras pažeidė rūpestingumo pareigą, nes, gavęs ir priėmęs ginčo žemės sklypo savininkės prašymus be jos žinios neišduoti jokių dokumentų, susijusių su jai nuosavybės teise priklausančiu nekilnojamuoju turtu, tokią informaciją suteikė trečiajam asmeniui, pateikusiai įgaliojimą. Kasacinis teismas pažymėjo, jog gavus trečiojo asmens prašymus išduoti žemės sklypo pažymėjimą ir paveldėjimo teisės liudijimą ir du tos pačios dienos įgaliojimus, iš kurių pirmasis buvo be notarinio registro numerio, VĮ Registrų centro darbuotojams

turėjo kilti abejonių dėl dokumento (įgaliojimo) teisėtumo, todėl buvo pakankamas pagrindas imtis papildomų priemonių, jog akivaizdūs prieštaravimai esant tos pačios dienos dviem skirtingų rekvizitų Nekilnojamojo turto registre oficialiai įregistruotiems įgaliojimams būtų pašalinti, tačiau to nebuvo padaryta. Kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo išvadomis, kad atsakovės VĮ Registrų centro neveikimas lėmė reikalingų žemės sklypo perleidimo sandoriui dokumentų išdavimą nusikalstamą veiką vykdančioms asmenims ir taip sudarė sąlygas nusikalstamu būdu įgyti kitam asmeniui priklausantį turtą, o vėliau jį parduoti ieškovei.

Notariato įstatyme įtvirtintas notaro statusas bei funkcijos lemia, kad prieš tvirtindamas sandorius notaras privalo būti maksimaliai atidus, kad būtų išvengta ne tik neteisėtų sandorių sudarymo, bet ir užtikrinta asmenų teisėtų interesų apsauga. Atsižvelgdamas į notarui, kaip profesionalui, keliamus aukštesnius atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimus, kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas padarė teisiškai pagrįstą išvadą, jog notaras, tvirtindamas sandorį, padarė ne viską, ką privalėjo padaryti pagal teisės aktų reikalavimus. Notaras, patvirtindamas žemės sklypo perleidimo sandorį, sandorio šaliai pateikęs tik dokumento, patvirtinančio jos nuosavybės teises į žemės sklypą (paveldėjimo teisės pagal testamentą liudijimo), kopiją, neįsitikindamas, ar šalis turi šio dokumento originalą ar jo dublikatą, ir patvirtindamas neoriginalaus dokumento nuorašo tikrumą, nesulaukęs Gyventojų registro tarnybos pažymos apie turto savininkę, elgėsi skubotai, nepakankamai gilindamasis į tvirtinamo sandorio detales, nesilaikė jam keliamų griežtesnių rūpestingumo ir atidumo reikalavimų, t. y. atliko neteisėtus veiksmus, dėl to ieškovei atsirado žala.

Apžvelgiamoje byloje sprendami klausimą dėl kelių asmenų neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo prievolės rūšies, tiek apeliacinės instancijos teismas, tiek byloje dalyvaujantys asmenys rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 26 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-7-59/2008, kurioje, be kita ko, išaiškinta, kad teismai, taikydami solidariąją atsakomybę, turi įvertinti atsakomybės apimtį, neteisėtus veiksmus atlikusių asmenų atskirų veiksmų ir juos su žala siejančio priežastinio ryšio pobūdį, kaltės formą, t. y. tai, ar nėra pagrindo taikyti dalinę, bet ne solidariąją atsakomybę. Kasacinis teismas pažymėjo, kad vėlesnėje nuoseklioje ir išplėtoje praktikoje pripažįstama, jog solidarioji atsakomybė taikoma, kai pagal neteisėtus veiksmus ir kilusią žalą saistančio priežastinio ryšio pobūdį nustatomas bendrininkavimas siaurąja prasme, kuris gali būti subjektyvusis ir objektyvusis. Subjektyvusis bendrininkavimas – tai atvejai, kai keli pažeidėjai veikia bendrai, t. y. turėdami bendrą ketinimą sukelti žalą. Objektyvusis bendrininkavimas – tai atvejai, kai žala atsiranda tik dėl kelių atskirų, pavienių priežasčių sąveikos, t. y. keli pažeidėjai veikia atskirai neturėdami bendro ketinimo sukelti žalą, vienas apie kito neteisėtus veiksmus dažniausiai nežinodami, tačiau žala atsiranda tik dėl to, kad kiekvieno jų veiksmai buvo būtinoji žalos atsiradimo priežastis. Kasacinis teismas konstatavo, kad apžvelgiamoje byloje yra pagrindas konstatuoti objektyvųjį bendrininkavimą, nes žala atsirado nors ir dėl kelių atskirų, tačiau viena nuo kitos priklausomų priežasčių: be atsakovės VĮ Registrų centro kaltų neteisėtų veiksmų nebūtų buvę galimybės nusikalstamą veiką vykdančioms asmenims kreiptis į notarą dėl žemės sklypo perleidimo sandorio sudarymo (nes neturėtų tam reikalingų duomenų), o be šio atsakovo kaltų neteisėtų veiksmų nebūtų buvę galimybės žemės sklypo įteisinti trečiojo asmens vardu.

Kasacinėje byloje taip pat buvo sprendžiama dėl notaro civilinės atsakomybės draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką. Notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklėse apibrėžiant draudžiamąjį įvykį derinami atlikto veiksmo, atsiradusios žalos, pareikšto reikalavimo kriterijai, be to, nustatytas išplėstinis (ne trumpesnis nei vieneri metai nuo draudimo sutarties pabaigos) tiek žalos atsiradimo, tiek reikalavimo pareiškimo laikotarpis. Vadovaudamasis nurodytų Vyriausybės patvirtintų Taisyklių nuostatomis, kasacinis teismas sprendė, kad įvykis, dėl kurio ieškovė prašė atlyginti žalą iš atsakovų, nepripažintas draudžiamuoju, nes neatitinka visų kumuliatyviųjų kriterijų – nors neteisėti notaro veiksmai buvo atlikti draudimo laikotarpiu, tačiau dėl atsiradusios žalos kreiptasi praleidus nurodytose Vyriausybės patvirtintose standartinėse Taisyklėse ir sutartyje nustatytą terminą po sutarties pabaigos.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą pakeitė, ieškovės reikalavimus atsakovams VĮ Registrų centrui ir notarui tenkindamas

visiškai ir šią jų prievolę pripažindamas solidaria su nuosprendžiu nustatyta trečiojo asmens prievole ieškovei.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018

Prievolių teisė

Dėl solidariojo skolininko, prieš terminą įvykdžiusio terminuotą prievolę, atgręžtinio reikalavimo teisės

Ieškovas, prieš terminą įvykdęs savo ir atsakovės (buvusios sutuoktinės) solidarųjį įsipareigojimą bankui (grąžinės kreditą), prašė priteisti jam iš atsakovės šiai tenkančią padengti skolos dalį. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį iš esmės tenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal savo pobūdį prievolė, atsiradusi iš kredito sutarties, pagal kurią paskolos grąžinimas išdėstytas dalimis, nurodant jų sumokėjimo terminus, yra terminuota prievolė su atidedamuoju terminu. Tokia prievolė yra nevykdytina tol, kol nesuėjo tam tikras terminas ar nebuvo tam tikros aplinkybės. Apžvelgiamoje byloje ši prievolė įgyta santuokos metu kaip solidari, tokia liko ir po santuokos nutraukimo. Nors teisės normos nustato, kad solidariąją pareigą įvykdęs skolininkas turi teisę regresu tvarka reikalauti iš kitų bendraskolių lygiomis dalimis to, ką jis įvykdė, atskaičius jam pačiam tenkančią dalį (CK 6.9 straipsnio 1 dalis), tačiau asmuo, kuriam pereina reikalavimo teisė, negali įgyti daugiau teisių, negu jų turėjo pradinis kreditorius (CK 6.113 straipsnis). Dėl to kasacinis teismas pažymėjo, kad jeigu pradinis kreditorius būtų galėjęs anksčiau nei kredito sutartimi nustatyti terminai reikalauti piniginių prievolių įvykdymo, tada ir naujasis kreditorius turėtų tokią teisę. Tačiau pradiniam kreditoriui tokios teisės neturint, jos negali turėti ir naujasis kreditorius. Tai, kad naujuoju kreditoriumi tapo vienas iš solidarųjų skolininkų, neturi teisinės reikšmės sprendžiant dėl kredito sutartimi prisiimtų prievolių vykdytinumo.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad apžvelgiamoje byloje ieškovas įvykdė visą prievolę prieš terminą ne tik nesant atsakovės sutikimo, bet ir apie tai jos neinformuodamas. Atsakovė turėjo teisėtą lūkestį, kad prievolę vykdys dalimis, sutartyje nustatytais terminais. Dėl to ieškovo reikalavimas įvykdyti visą jai tenkančią prievolę prieš terminą ir iš karto pažeistų ir teisinio tikrumo principą. Todėl kasacinis teismas išaiškino, kad kai solidariosios terminuotos prievolės vienas iš skolininkų įvykdo šią prievolę, nesuėjus prievolės vykdymo terminui, jis regresu tvarka neįgyja teisės reikalauti iš kitų bendraskolių prievolės vykdymo prieš terminą, išskyrus atvejus, kai dėl to su kitais bendraskoliais buvo susitarta. Taigi ieškovas turi teisę gauti prievolės vykdymą iš atsakovės tokiomis sąlygomis, kokiomis ji, kaip solidarioji bendraskolė, privalėjo vykdyti prievolę bankui. Solidarieji skolininkai, kurių vienas yra įvykdęs prievolę, gali tarpusavyje susitarti dėl tarpusavio atsiskaitymų, ir juos vykdyti kita tvarka, nei buvo nustatyta pradiniam kreditoriui.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad teismai netinkamai taikė solidariosios terminuotos prievolės įvykdymo prieš terminą pasekmes solidariesiems skolininkams, dėl to teismų procesinius sprendimus panaikino ir bylą perdavė pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264-248/2018

Statybų teisė

Dėl neteisėtų statybų padarinių šalinimo, įskaitant žalos atlyginimą pripažinus negaliojančiu statybos leidimą ir įpareigojus statinį nugriauti

Pareiškėjai prašė, atnaujinus procesą, panaikinti kasacinio teismo nutartį ir priimti naują nutartį – atmesti ieškinio reikalavimą įpareigoti statytoją (pareiškėją) per nustatytą terminą teismo nustatytų kaltų asmenų lėšomis nugriauti kaimo turizmo pastatą bei kitus inžinerinius kiemo

statinius ir sutvarkyti statybvielę. Apžvelgiamoje byloje prokuroras, gindamas viešąjį interesą, ieškiniu, be kitų reikalavimų, prašė pripažinti negaliojančiu statybos leidimą bei įpareigoti statytoją (vieną iš pareiškėjų) atsakovų (pareiškėjų ir valstybės institucijų) lėšomis nugriauti kaimo turizmo pastatą bei kitus inžinerinius kiemo statinius. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį tenkino. Kasacinis teismas sprendė, kad pagal ginčo metu galiojusį teisinį reglamentavimą miškų ūkio paskirties žemėje negalėjo būti statomi gyvenamosios ir komercinės paskirties pastatai ar kiti su mišku nesusiję įrenginiai, todėl statybos leidimą bei jo pagrindu įvykdytą statybą pripažino neteisėtais, įpareigojo kaltų asmenų (visų atsakovų) lėšomis nugriauti neteisėtai pastatytus statinius. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) išaiškino, kad gero administravimo principas neturėtų užkirsti kelio valdžios institucijoms taisyti savo klaidas, net ir tas, kurios buvo padarytos dėl savo pačių aplaidumo, tačiau naštos už tokių klaidų taisymą neužkraunant asmenims. EŽTT pripažino, kad buvo pažeistas Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnis, nes našta dėl valdžios institucijų veiksmų pareiškėjams teko tokia pati, kaip ir valdžios institucijoms, jeigu ne didesnė, o tai nebuvo proporcinga priemonė siekiamam tikslui, be to, teismai neatsižvelgė į pareiškėjų atsakomybės laipsnį, nepaiškino, kaip griovimo išlaidos turėtų būti padalintos tarp pareiškėjų ir valstybės institucijų.

Kasacinis teismas, atnaujinęs procesą ir iš naujo nagrinėdamas statybą pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo klausimą, konstatavo, kad teismai neanalizavo asmenų (tarp jų ir valstybės institucijų) kaltės dėl panaikinto statybos leidimo, todėl kasaciniame teisme nėra galimybės spręsti dėl šių išlaidų paskirstymo. Pasisakydamas dėl žalos atlyginimo pareiškėjams dėl jų statinių, pastatytų pagal neteisėtai išduotą statybos leidimą, nugriovimo, kasacinis teismas rėmėsi EŽTT išaiškinimu, jog pareiškėjai neturėjo pradėti naujo teismo proceso dėl žalos atlyginimo, todėl šis klausimas spręstinas toje pačioje nagrinėjamoje byloje dėl statybos leidimo panaikinimo ir neteisėtos statybos padarinių šalinimo. Apžvelgiamoje byloje žalos atlyginimo reikalavimo nebuvo nepareikšta, tačiau ir nesant pareikšto tokio reikalavimo sprendimas neteisėtos statybos padarinių šalinimo klausimą teismas turėtų pasiūlyti statytojui suformuluoti reikalavimą dėl žalos atlyginimo, nustatyti atlygintinos žalos dydį, įvertindamas, be kita ko, šalių pateiktus paaiškinimus, kitus įrodymus dėl žalos dydžio. Kasacinis teismas konstatavo, kad žalos atlyginimo klausimas esant tokiai galimybei teismo turėtų būti sprendžiamas toje pačioje byloje dėl statybą leidžiančio dokumento panaikinimo ir statybos padarinių šalinimo, nes pradėti kitą teismo procesą dėl lėšų, panaudotų neteisėtoms statyboms nugriauti, išsiieškojimo ir dėl žalos atlyginimo už statinių nugriovimą, neatitiktų proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo, taip pat teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų, be to, valstybės institucijoms tenkanti dėl padarytos klaidos našta būtų perkeliama būtent galimai nesusijusiems su neteisėtu statybos leidimo išdavimu asmenims. Kasacinis teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad prokuroras, reikšdamas ieškinį viešajam interesui ginti, kartu gina valstybės, visuomenės ir asmenų interesus, tarp jų ir teisę į nuosavybės apsaugą, kai asmuo įgydamas nuosavybę veikė teisėtai.

Atsižvelgdamas į išdėstytas aplinkybes, kasacinis teismas konstatavo, kad byloje liko neatskleista bylos esmė dėl statybos pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo, nes nenustatytos faktinės aplinkybės dėl kaltų asmenų, kurių lėšomis nugriautini statiniai, taip pat atlygintinos žalos dydis, todėl panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą, apeliacinės instancijos ir kasacinio teismo procesinių sprendimų dalis dėl statybos padarinių šalinimo ir grąžino pirmosios instancijos teismui šios bylos dalį nagrinėti iš naujo pagal proceso atnaujinimo pagrindus apibrėžtas ribas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-684/2018

Civilinio proceso teisė

Dėl tarptautinės jurisdikcijos byloje dėl vaiko gyvenamosios vietos ir išlaikymo nustatymo klausimų bei bylų dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir neteisėtai išvežto vaiko grąžinimo santykio

Ieškovė prašė nustatyti nepilnamečio sūnaus nuolatinę gyvenamąją vietą su ja bei priteisti iš atsakovo, kuris gyvena Švedijos Karalystėje, išlaikymą sūnui. Byloje taikytos laikinosios apsaugos priemonės ir vaiko gyvenamoji vieta, iki byla bus išnagrinėta, nustatyta su ieškove. Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad iš Švedijos Karalystės vaikas išvežtas neteisėtai, t. y. be vaiko tėvo sutikimo. Atsakovo prašymu pirmosios instancijos teismas apžvelgiamą bylą sustabdė iki bus išnagrinėta atsakovo pradėta civilinė byla Švedijos Karalystės apylinkės teisme. Apeliacinės instancijos teismas šią nutartį paliko nepakeistą.

Klausimams, susijusiems su tėvų pareigomis vaikui bei vaiko gyvenamosios vietos nustatymu, taikomas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo (toliau – reglamentas „Briuselis II bis“), o klausimams dėl išlaikymo priteisimo – 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (toliau – Išlaikymo reglamentas). Kasacinis teismas pažymėjo, kad esant pareikštam ieškiniui dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir išlaikymo priteisimo, nors abiem reikalavimams ir taikomi skirtingi ES reglamentai, esminis klausimas sprendžiant dėl bylos teisingumo yra vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos nustatymas. Pagal reglamento „Briuselis II bis“ 19 straipsnio 2 dalį, jeigu skirtingų valstybių narių teismuose iškeltos bylos dėl tėvų pareigų tam pačiam vaikui ir tuo pačiu ieškinio pagrindu, teismas, kuriame buvo vėliau iškelta byla, savo iniciatyva sustabdo nagrinėjimo procesą, kol nustatoma pirmojo teismo jurisdikcija (*lis pendens* taisyklė). *Lis pendens* taisyklė taikoma remiantis vieninteliu principu – pirmumas laiko atžvilgiu, t. y. valstybės, į kurią buvo kreiptasi pirmiau, teismas turi teisę pirmas spręsti, ar jis turi jurisdikciją nagrinėti bylą. Teismas, į kurį kreiptasi vėliau, privalo sustabdyti bylos nagrinėjimą iki tol, kol pirmasis teismas nustatys jurisdikciją. Antrasis teismas šį veiksą privalo atlikti *ex officio* (pagal pareigas). Kasacinis teismas pabrėžė, kad taikant *lis pendens* taisyklę antrasis teismas negali stabdyti bylos iki pirmasis teismas išspręs klausimą iš esmės. Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad atsakovas ne tik pirmiau kreipėsi į Švedijos Karalystės teismą, bet šis teismas ir ėmėsi spręsti vaiko globos klausimą iš esmės, taigi prisiėmė jurisdikciją nagrinėjamu klausimu, todėl pirmosios instancijos teismas turėjo ne sustabdyti bylą, o atsisakyti jurisdikcijos ir ieškinio reikalavimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo palikti nenagrinėtą (CPK 782 straipsnis, reglamento „Briuselis II bis“ 19 straipsnio 3 dalis). Kadangi byla dėl vaiko globos teisių yra sprendžiama Švedijos Karalystėje, tai pirmosios instancijos teismas turėtų palikti nenagrinėtą ne tik reikalavimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, bet ir reikalavimą dėl išlaikymo priteisimo.

Remdamasis 1980 m. Hagos konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, kasacinis teismas konstatavo, kad tais atvejais, kai yra sprendžiamas klausimas dėl neteisėtai išvežto ar laikomo vaiko grąžinimo, vaiko buvimo vietos valstybės teismas negali spręsti klausimo dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo iš esmės, iki nebus priimtas sprendimas dėl vaiko negrąžinimo. Tačiau net ir tuo atveju, jei teismas atsisakė išduoti leidimą grąžinti vaiką, turi būti įvertinamos tokio sprendimo priežastys. Teismui konstatavus, jog vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar laikomas, taigi patvirtinus, kad vaiko nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje nei jo buvimo valstybėje, tačiau atsisakius išduoti leidimą grąžinti vaiką dėl kitų priežasčių, teismas neturi teisės spręsti dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo iš esmės, jei nėra įvykdytos reglamento „Briuselis II bis“ 10 straipsnyje nurodytos sąlygos, t. y. a) išvežimui ar negrąžinimui tylėjimu pritaria kiekvienas globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija; arba b) vaikas toje kitoje valstybėje narėje pragyvena bent vienerius metus nuo to, kai globos teises turintis asmuo, institucija ar kita organizacija sužinojo arba turėjo sužinoti apie vaiko buvimo vietą, ir vaikas susigyvena su nauja aplinka, ir įvykdoma bent viena iš nurodytų šiame reglamente sąlygų. Kasacinis teismas

padarė išvadą, kad teismui konstatavus, jog vaikas buvo išvežtas ar laikomas Lietuvoje neteisėtai, bet priėmus sprendimą negražinti vaiko, jurisdikciją spręsti klausimą dėl vaiko globos (gyvenamosios vietos nustatymo) vis tiek išlaiko vaiko kilmės valstybės, apžvelgiamu atveju Švedijos Karalystės, teismai. Todėl pareiškimas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo turėtų būti paliktas nenagrinėtas. Vis dėlto Reglamento „Briuselis II bis“ 15 straipsnis nustato, kad tam tikrais išimtiniais atvejais byla dėl tėvų pareigų gali būti perduota kitam nei jurisdikciją turinčiam teismui, jei nustatoma, kad vaiką su kita valstybe sieja konkretus ryšys ir tai atitiktų vaiko interesus. Todėl, kasacinio teismo vertinimu, apžvelgiamoje byloje galėtų būti sprendžiama, ar aplinkybės, kad vaikas jau metus gyvena Lietuvoje, Lietuva yra vaiko pilietybės valstybė, čia gyvena jo motina ir kiti artimi giminaičiai, nelemia vaiko konkretaus ryšio su Lietuva, kas leistų teismui prašyti kompetentingą Švedijos Karalystės teismą perduoti jam jurisdikciją nagrinėti klausimą dėl vaiko globos (gyvenamosios vietos nustatymo) iš esmės.

Remdamasis šiais išaiškinimais, kasacinis teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas, sustabdęs civilinės bylos dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo ir išlaikymo jam priteisimo nagrinėjimą, iki bus išnagrinėta civilinė byla Švedijos Karalystės kompetentingame teisme, iš esmės pažeidė jurisdikcijos nustatymo taisyklės, todėl skundžiamą apeliacinės instancijos nutartį panaikino ir klausimą dėl bylos teisingumo perdavė šiam teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-357-687/2018

Dėl procesinių dokumentų įteikimo juridiniam asmeniui ir dėl naikinamojo termino pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo paduoti

Atsakovė prašė atnaujinti terminą pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo paduoti, panaikinti sprendimą už akių ir atnaujinti bylos nagrinėjimą iš esmės. Prašymą grindė tuo, kad nežinojo apie iškeltą bylą ir negalėjo pateikti atsiliepimo į ieškinį. Teismas procesinius dokumentus privalėjo siųsti ne tik atsakovės buveinės adresu, bet ir kitu žinomą adresu. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai prašymo netenkino.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismo teisė priimti sprendimą už akių civilinėje byloje pasyviai besielgiančios šalies atžvilgiu labai glaudžiai susijusi su asmens teisių dalyvauti pradėtoje byloje ir išreikšti savo poziciją užtikrinimu, įskaitant ir tinkamą asmens informavimą apie pradėtą civilinę bylą. CPK 122 straipsnio 2 dalis nurodo, kad juridiniams asmenims visi procesiniai dokumentai įteikiami Juridinių asmenų registre nurodytu buveinės adresu, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo nurodo kitą procesinių dokumentų įteikimo adresą arba kai įteikiama elektroninių ryšių priemonėmis. Nors CPK tiesiogiai nenustato draudimo priimti sprendimą už akių tuo atveju, kai šalis apie pradėtą prieš ją procesą informuojama CPK 123 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, taip pat tokia pačia forma įteikti sprendimą už akių šaliai, tačiau teismas tokiu atveju turėtų būti ypač atidus, įsitikinti, kad kitu būdu nėra galimybės realiai informuoti apie teismo procesą, ir užtikrinti, kad nebūtų užkirsta teisė kreiptis į teismą.

Kasacinis teismas, atsižvelgdamas į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką dėl teisės į teismą, išaiškino, kad teismas turi teisę priimti sprendimą už akių, esant CPK 285 straipsnyje nustatytiems pagrindams, tik tokiu atveju, kai įsitikina, kad asmuo, dėl kurio priimamas sprendimas už akių, realiai buvo informuotas apie pradėtą civilinę bylą. Svarbu užtikrinti, kad asmuo būtų bent vieną kartą tinkamu būdu ir laiku informuotas apie prieš jį pradėtą teismo procesą. Tik tokiu atveju bus užtikrintas šalių lygiateisiškumas ir atitiktis CPK įtvirtintai sprendimo už akių paskirčiai. Nesant duomenų apie realų informavimą apie pradėtą civilinę bylą, teismas, informavęs asmenį apie pradėtą civilinę bylą CPK 123 straipsnio 4 dalyje nurodytu būdu, turėtų priimti įprastą sprendimą, nes pastaruoju atveju, priešingai nei sprendimo už akių atveju, atliekamas išsamus įrodymų tyrimas ir vertinimas. Kasacinio teismo vertinimu, šios taisyklės nepaneigia juridinių asmenų prigimtis bei jų teisinio reguliavimo specifika.

Kasacinis teismas nurodė, kad nei CPK 287 straipsnyje, nei kitose CPK normose nėra tiesiogiai reglamentuota procesinė situacija, kai, praleidusi terminą, prašymą peržiūrėti sprendimą už akių paduoda šalis, kuri nebuvo tinkamai informuota apie priimtą sprendimą už akių. Tačiau

kasacinis teismas rėmėsi savo išaiškinimais kitose civilinėse bylose, jog nustatytas trijų mėnesių naikinamasis terminas prašymui atnaujinti praleistą pareiškimo padavimo terminą, gali būti taikomas tik kai prašymą peržiūrėti sprendimą už akių paduoda asmuo, kuris buvo tinkamai informuotas apie teismo procesą. Apžvelgiamoje byloje atsakovė apie pradėtą prieš ją civilinę bylą buvo informuota CPK 123 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka, procesinius dokumentus siunčiant viešame Juridinių asmenų registre nurodytu adresu ir kitu ieškovei žinomą atsakovės adresu, tačiau teismas, priimdamas sprendimą už akių, neįsitikino, kad atsakovė buvo tinkamai (realiai) informuota apie pradėtą teismo procesą. Dėl to kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir atsakovės prašymo dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo priėmimo klausimą perdavė iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-361-611/2018

Dėl išieškojimo iš daugiabučio namo savininkų bendrijos kaupiamosios sąskaitos

Pareiškėja teismo prašė panaikinti antstolio patvarkymą areštuoti lėšas, esančias daugiabučio namo savininkų bendrijos (toliau – bendrija) depozitinėje sąskaitoje. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai prašymo netenkino.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal CK 4.82 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą reglamentavimą butų ir kitų patalpų savininkai privalo reguliariai kaupti lėšas, kurios bus skiriamos namui (statiniui) atnaujinti pagal privalomuosius statinių naudojimo ir priežiūros reikalavimus. Kaupiamųjų lėšų sąskaitos teisinis statusas, disponavimas šiomis lėšomis, *inter alia*, nustatytas Lietuvos Respublikos daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo 25 straipsnio 3 dalyje. Pagal šią teisės normą į kaupiamųjų lėšų sąskaitą draudžiama nukreipti išieškojimą pagal bendrijos ar bendrosios dalinės nuosavybės teisės subjektų prievoles. Kasacinis teismas pažymėjo, kad ši teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio.

Kadangi apžvelgiamoje byloje bendrijos atidarytai sąskaitai buvo suteiktas specialusis statusas – depozitinė (kaupiamoji), t. y. sąskaita, kurioje kaupiamos butų ir kitų patalpų (pastatų) savininkų lėšos, naudojamos pastato (pastatų) ar jo (jų) bendrojo naudojimo objektams atnaujinti, antstolis negalėjo vykdyti išieškojimo iš bendrijos kaupiamosios sąskaitos. Kasacinis teismas pažymėjo, kad imperatyvaus draudimo išieškoti iš bendrijos kaupiamosios sąskaitos lėšų negali paneigti ir teismų nustatytos aplinkybės, jog iš šios kaupiamosios sąskaitos bendrija atlikinėjo atsiskaitymus su trečiaisiais asmenimis, o atskiros atsiskaitomosios sąskaitos neturėjo. Nors bendrija nevykdė įstatyme nustatyto įpareigojimo turėti atskirą kaupiamųjų lėšų sąskaitą ir taip vengė įvykdyti teismo sprendimą, tačiau tai nepaneigia draudimo išieškoti iš bendrijos kaupiamosios sąskaitos lėšų pagal jos prievoles. Kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal Daugiabučių gyvenamųjų namų ir kitos paskirties pastatų savininkų bendrijų įstatymo 24 straipsnio 1 dalį bendrijos turtas yra atskirtas nuo butų ir kitų patalpų (pastatų) savininkų turto. Todėl, kai vienoje, įvardytoje kaip kaupiamajoje, sąskaitoje kaupiamos ir skolininkės – bendrijos, ir butų bei kitų patalpų savininkų lėšos, skirtos pastatui ar bendrojo naudojimo objektams atnaujinti, išieškojimas iš tokios sąskaitos pagal bendrijos prievoles būtų galimas tik nustačius kaupiamajoje sąskaitoje esančių bendrijos lėšų dalį. To apžvelgiamoje byloje nebuvo nustatyta.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, kasacinis teismas panaikino antstolio patvarkymą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-375-684/2018

Dėl tarptautinės jurisdikcijos

Bankrutavęs bankas prašė priteisti solidariai iš atsakovų – Šveicarijos banko ir Lietuvos gyventojų (buvusių ieškovo darbuotojų) – nuostolių atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį paliko nenagrinėtą kaip neteismingą Lietuvos teismams. Apeliacinės instancijos teismas nutartį panaikino ir grąžino bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Kasacinis teismas nurodė, kad tais atvejais, kai ginčas turi užsienio elementą, teismas *ex officio* turėtų patikrinti, ar jis turi kompetenciją priimti ieškinį ir nagrinėti bylą. Apžvelgiamoje byloje teismai konstatavo, kad tarp ieškovės ir atsakovo Šveicarijos banko buvo sudarytas susitarimas, pagal kurį išimtinę jurisdikciją spręsti visus ginčus turi Šveicarijos (Ženevos) teismai. Kasacinis teismas sprendė, kad šis susitarimas dėl jurisdikcijos formos prasme atitinka ginčui taikytinos 2007 m. spalio 30 d. Lugano konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo 23 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Spręsdamas, ar ieškovės pareikštas reikalavimas dėl žalos atlyginimo patenka į nuostatos dėl teismo vietos pasirinkimo apimtį, kasacinis teismas pažymėjo, kad vien aplinkybė, jog toks reikalavimas savo esme yra deliktinio pobūdžio, *a priori* (iš anksto) nesudaro pagrindo konstatuoti, kad tokie ginčai nepatenka į susitarimo dėl jurisdikcijos taikymo sritį. Kadangi šalių (ieškovės ir Šveicarijos banko) sudarytame susitarime dėl jurisdikcijos nustatyta, kad jis taikomas visiems teisiniams santykiams, t. y. neribojamas tik sutartiniais ginčiais, toks susitarimas taikomas tarp šalių kilusiems ginčams nepriklausomai nuo jų teisinio pobūdžio ar teisinio pagrindo, jei ieškinys yra susijęs su atitinkama sutartimi. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad šalių ginčas kilo dėl žalos, susijusios su tarp šalių susiklosčiusiais bankininkystės teisiniais santykiais, todėl patenka į šalių nurodyto susitarimo apimtį.

Nors ieškovė savo reikalavimo dėl žalos atlyginimo teisingumą Lietuvos Respublikos teismams grindė vienu iš specialiosios jurisdikcijos pagrindų – kad ieškiniu prašoma priteisti žala atsirado Lietuvos Respublikoje ir šioje valstybėje padarytais veiksmais, tačiau kasacinis teismas konstatavo, jog susitarusios dėl išimtinės Šveicarijos teismų kompetencijos, šalys eliminavo Lugano konvencijos 5 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą jurisdikcijos pagrindą ir jis tapo nebeaktualus. Be to, konstatavus prorogacinio susitarimo su vienu iš atsakovų buvimą, šiam atsakovui nagrinėjamoje byloje netaikytina Lugano konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta specialiosios jurisdikcijos taisyklė, reglamentuojanti galimybę, esant skolininkų daugumai, bylą iškelti pagal bet kurio iš jų gyvenamąją vietą.

Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas pripažino išimtinę Šveicarijos teismų jurisdikciją nagrinėti ieškovės reikalavimus atsakovui Šveicarijos bankui, o ieškinių reikalavimus atsakovams fiziniams asmenims išskyrė ir jurisdikciją nagrinėti reikalavimus šiems atsakovams nustatė pagal bendrąjį atsakovo gyvenamosios vietos (buveinės) principą – Lietuvos Respublikos teismuose. Dėl to kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368-687/2018

Bankroto teisė

Dėl nenurašomų kreditorių reikalavimų pagal Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 29 straipsnio 7 dalį vertinant nemokumą kaip būtiną sąlygą iškelti bankroto bylą fiziniam asmeniui

Pareiškėjas prašė teismo iškelti jam bankroto bylą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė iškelti pareiškėjui fizinio asmens bankroto bylą.

Fizinių asmenų bankroto įstatymo (toliau – FABĮ) 5 straipsnio 8 dalies 1 punkte nurodyta, kad teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą, jeigu pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas nustato, kad fizinio asmens būklė neatitinka šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytos nemokumo būklės. Nustatant fizinio asmens būklę, nėra įskaitomi kreditorių reikalavimai, kurie FABĮ 29 straipsnio 7 dalyje nustatyta tvarka negali būti nurašyti. Pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį nenurašomi reikalavimai, kylantys iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius nusižengimus arba nusikalstamas veikas, todėl tokie reikalavimai turi būti vykdomi net ir pasibaigus fizinio asmens bankroto procesui. Kasacinis teismas pažymėjo, jog teismui nustačius, kad asmuo turi tik tokių skolinių įsipareigojimų, iš kurių kylantys reikalavimai pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį pasibaigus bankroto bylai nenurašomi, arba jeigu ir yra nurašomų reikalavimų, bet jų suma neviršija

25 MMA, toks fizinis asmuo negali būti pripažintas nemokiu, ir tokiu atveju jam bankroto byla negali būti iškelta. Net ir teismui nustačius, kad nurašomų reikalavimų suma viršija 25 MMA, tokiu atveju dar vertintina, ar asmuo objektyviai neturi galimybės šių skolų padengti nei šiuo metu, nei per protingą terminą.

Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad baudžiamojoje byloje įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu pareiškėjas pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 312 straipsnio 2 dalį, jam skirta laisvės atėmimo bausmė ir baudžiamojo poveikio priemonė – privalomas turto konfiskavimas. Taip pat teismai nustatė, kad pareiškėjas turi sumokėti Valstybinei mokesčių inspekcijai dėl neteisėtos veikos apskaičiuotą gyventojų pajamų mokesčio skolą. Kasacinis teismas rėmėsi savo praktika baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-86-303/2018, kurioje išaiškinta, kad pareiga vykdyti mokestinę prievolę (pareiga mokėti mokesť) savo esme reiškia pareigą įvykdyti prievolę natūra, o ne žalos atlyginimo prievolę, todėl ji negali būti sutapatinama su civilinės atsakomybės prievole. Neįvykdyta mokestinė prievolė galėtų būti vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu, jeigu būtų nustatyta, kad ją lėmė nusikalstami veiksmai ir dėl to nėra galimybės ją įvykdyti mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais. Kadangi apžvelgiamu atveju pareiškėjui gyventojų pajamų mokesčio ir delspinigių suma apskaičiuota už laikotarpį, viršijantį Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 68 straipsnyje nustatytą mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties penkerių metų terminą, kasacinis teismas sprendė, kad tokiu atveju neįvykdyta mokestinė prievolė vertintina kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu, nes ją lėmė nusikalstami veiksmai ir dėl to nėra galimybės įvykdyti mokestinę prievolę mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais. Taigi ši skola neįtrauktina į pareiškėjo skolas vertinant jo nemokumą FABĮ prasme ir priskirtina nenurašomiems reikalavimams, kurie nelemia fizinio asmens nemokumo ir nesudaro teisinio pagrindo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pagal FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 1 punktą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad baudžiamojoje byloje teismo paskirtas turto konfiskavimas negali būti panaikinamas civilinėje byloje. Tiek bauda, tiek turto konfiskavimas skiriami už nusikalstamas veikas, dėl to negali būti nurašomi, nes bauda už nusikalstamas veikas pagal FABĮ 29 straipsnio 7 dalį apima ir turto konfiskavimą kaip baudžiamojo poveikio priemonę. Todėl neišieškotas turto konfiskavimo sumos likutis priskirtinas nenurašomiems reikalavimams, kurie nelemia fizinio asmens nemokumo ir taip pat nesudaro teisinio pagrindo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pagal FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 1 punktą.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjo veiksmai, nurodyti teismų nuosprendžiuose, atlikti daugiau kaip prieš trejus metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo. Dėl to pareiškėjo nesąžiningumas už jo atliktus daugiau kaip prieš trejus metus veiksmus, taip pat pareiškėjo nuteisimas už nusikaltimą, įvardytą BK 213 straipsnio 2 dalyje (šis nusikaltimas nepatenka į sąrašą nusikaltimų, išvardytų FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 4 punkte, dėl kurių teismas atsisako iškelti fizinio asmens bankroto bylą), nėra kliūtis pagal FABĮ 5 straipsnio 8 dalies 2 punktą teismui vertinti pareiškėjo nemokumą ir spręsti dėl bankroto bylos iškėlimo. Tačiau kasacinis teismas konstatavo, kad iš bendros skolos kreditoriams sumos atėmus valstybės, atstovaujamos Valstybinės mokesčių inspekcijos, reikalavimus, likusi suma neviršija 25 MMA ribos, būtinos asmens nemokumui konstatuoti, todėl teismai pagrįstai neiškėlė bankroto bylos. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas paliko apeliacinės instancijos teismo nutartį nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380-690/2018

Darbo teisė

Dėl kasmetinių atostogų suteikimo tvarkos

Ieškovė, be kitų reikalavimų, prašė pripažinti neteisėtu jos atleidimą iš darbo už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Apžvelgiamoje byloje ginčas kilo dėl to, ar tuo laikotarpiu, kai neatvyko į darbą, ieškovė turėjo teisę į kasmetines atostogas. Kasacinis teismas nurodė, kad Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 169 straipsnio 2 dalis (redakcija, galiojusi nuo 2016 m. liepos 1 d. iki 2017 m. liepos 1 d.), suteikianti teisę kasmetinių atostogų suteikimo eilę nustatyti šalių susitarimu, gali būti įgyvendinama tiek šalims sutariant dėl iš anksto sudaryto kasmetinių atostogų grafiko, tiek kiekvienu konkrečiu atveju šalims sutariant dėl darbuotojui suteiktinų kasmetinių atostogų. Šalių susitarimas dėl iš anksto sudaryto kasmetinių atostogų grafiko sukelia teises pasekmes ir yra privalomas tiek darbdaviui, tiek darbuotojui. Esant tokiam susitarimui darbuotojui atsiranda teisė į kasmetines atostogas pagal iš anksto sudarytą atostogų grafiką, o darbdaviui – pareiga išleisti darbuotoją kasmetinių atostogų pagal tokį grafiką. Kasacinis teismas sprendė, kad teisė darbuotojui į iš anksto suderintas kasmetines atostogas atsiranda vien tik šalių susitarimo dėl iš anksto sudaryto kasmetinių atostogų grafiko pagrindu ir joks papildomas darbuotojo prašymas dėl jų nėra reikalingas. Todėl net jei pas darbdavį yra nusistovėjusi tvarka, jog dėl darbuotojui suteiktinų kasmetinių atostogų šalims reikia sutarti konkrečiu atveju, tai nepaneigia darbuotojo teisės į atostogas pagal iš anksto šalių sudarytą kasmetinių atostogų grafiką ir negali reikšti šios teisės atsiradimo papildomų sąlygų nustatymą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad tais atvejais, kai darbdavys ir darbuotojas susitaria dėl iš anksto sudaryto kasmetinių atostogų grafiko ir kartu pas darbdavį yra nusistovėjusi kasmetinių atostogų suteikimo pagal darbuotojo prašymą ir kasmetinių atostogų suteikimo įforminimo darbdavio įsakymu tvarka, pastaroji tvarka aiškintina kaip įgytos darbuotojo teisės į kasmetines atostogas pagal iš anksto sudarytą atostogų grafiką įgyvendinimo procedūrinis įforminimas. Tokio įforminimo nebuvimas negali paneigti darbuotojo teisės į kasmetines atostogas pagal iš anksto sudarytą kasmetinių atostogų grafiką.

Apžvelgiamoje byloje nustatyta, kad ieškovė ir atsakovė buvo sutarusios dėl išankstinio kasmetinio atostogų grafiko metams. Todėl kasacinis teismas darė išvadą, jog ieškovės teisė į kasmetines atostogas (taip pat ir ginčo laikotarpiui) atsirado šio susitarimo pagrindu ir šios ieškovės teisės nepanaikino nei aplinkybė, kad ieškovė neinformavo atsakovės naujosios vadovės apie šį susitarimą, nei aplinkybė, kad bendrovėje egzistavo atostogų suteikimo įforminimo įsakymais tvarka. Kasacinio teismo vertinimu, situacija, kai, egzistuojant šalių susitarimui dėl išankstinio kasmetinio atostogų grafiko, ieškovė nepateikė atsakovei prašymo dėl iš anksto sutartų kasmetinių atostogų suteikimo ir dėl to atsakovė nepriėmė įsakymo, įforminančio tokių kasmetinių atostogų suteikimą ieškovei, gali būti vertinama ne kaip ieškovės teisės į iš anksto šalių sutartas kasmetines atostogas neturėjimas ir dėl to neteisėtas ieškovės neatvykimas į darbą, bet tik kaip ieškovės pareigos pateikti darbdavei prašymą dėl iš anksto sutartų kasmetinių atostogų įforminimo pažeidimas. Toks ieškovės pareigų pažeidimas nebuvo ieškovei paskirtos drausminės nuobaudos – atleidimo iš darbo – pagrindas. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį, o pirmosios instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-405-1075/2018

Dėl darbo ginčų komisijoje patirtų bylinėjimosi išlaidų

Ieškovas prašė pripažinti jo atleidimą iš darbo neteisėtu. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, priteisė iš ieškovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą atsakovės naudai. Apeliacinės instancijos teismas sumažino iš ieškovo atsakovei priteisto bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydį.

Apžvelgiamoje byloje buvo sprendžiamas klausimas, ar tuo atveju, kai darbo ginčas dėl teisės, išnagrinėtas darbo ginčų komisijoje, perkeliamas nagrinėti į teismą, šalis, kurios naudai priimtas teismo sprendimas, turi teisę į bylinėjimosi išlaidų, patirtų nagrinėjant ginčą darbo ginčų komisijoje, atlyginimą iš antrosios šalies ir ar teismas gali šį klausimą išspręsti taikydamas CPK normas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Nuo 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojusio DK 217 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais; tiesiogiai) įtvirtinta nuostata, kad darbo ginčų komisijoje ginčo šalių patirtos išlaidos nepriteisiamos. Kasacinis teismas nurodė, kad ši įstatymo nuostata vertintina kaip imperatyvi. Atsižvelgęs į įstatymo leidėjo ketinimus priimant šią nuostatą, kasacinis teismas padarė išvadą, jog DK 217 straipsnio 3 dalies esmė – įtvirtinti (užtikrinti) nemokamą

ikiteisminį darbo ginčo nagrinėjimo procesą, kuriame šalių patiriamos bylinėjimosi išlaidos joms yra iš viso neatlyginamos. Todėl kasacinis teismas išaiškino, kad DK 217 straipsnio 3 dalis aiškintina kaip reiškianti, jog tiek darbo ginčų komisija, tiek ir teismas neturi teisės ginčą laimėjusiai šaliai priteisti šios darbo ginčų komisijoje patirtų išlaidų atlyginimo iš antrosios ginčo šalies, nepaisant to, kam – darbo ginčų komisijai ar teismui – prašymas dėl jų atlyginimo priteisimo yra pareiškiamas. Ši teisės norma vienodai taikytina tiek tuo atveju, kai darbo ginčo dėl teisės nagrinėjimas užbaigiamas darbo ginčų komisijoje, tiek ir tuo atveju, kai tokio pobūdžio darbo ginčas, išnagrinėtas darbo ginčų komisijoje, perkeliamas nagrinėti į teismą. Taigi, kai darbo ginčas dėl teisės, išnagrinėtas darbo ginčų komisijoje, perkeliamas nagrinėti į teismą, teismas bylinėjimosi išlaidų, šalių patirtų nagrinėjant ginčą darbo ginčų komisijoje, atlyginimo klausimą išsprendžia taikydamas DK 217 straipsnio 3 dalį, o ne CPK normas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo. Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas sumažino atsakovei priteistą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-378-701/2018

Viešieji pirkimai

Dėl tiekėjo pajėgumo atitikties kvalifikacijos reikalavimui

Ieškovė (tiekėja) prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimus ir gražinti šalis į iki pažeidimo buvusių padėtį, įpareigoti atsakovę pripažinti, kad ieškovė atitinka viešojo pirkimo sąlygų reikalavimus ir pripažinti ieškovę konkurso laimėtoja. Tarp šalių kilo ginčas dėl konkurso sąlygose įtvirtinto reikalavimo tiekėjui turėti atstovavimo gamintojui teisę (jei patys nėra gamintojai) arba oficialų susitarimą su tokiu atstovu dėl prekybos siūlomomis prekėmis. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė, konstatavę, kad atsakovė, nebūdama konkursui teiktino iš kelių dalių sudaryto odontologinio įrenginio gamintoja, pateikė tik dokumentus, patvirtinančius atstovavimą pagrindinių (o ne visų) šio įrenginio sudėtinių dalių gamintojai.

Kasacinis teismas apžvelgiamoje byloje sprendė, ar pagal konkurso sąlygas perkančioji organizacija siekė įsigyti vieną sudėtinį objektą ar atskiras prekes, kurios kartu sudaro odontologinį įrenginį, t. y. ar tiekėjai pakako pateikti tik dokumentą (ar įgaliojimą prekybai), patvirtinantį atstovavimo pagrindiniam gamintojui, kuris sukomplektavo visą įrenginį, teisę, ar ji privalėjo pateikti tiek dokumentų, kiek skirtingų gamintojų pagamino sudėtines šio įrenginio dalis. Nors teismai pritarė atsakovės pozicijai, kad pagal konkurso sąlygas pirkimo objektą sudaro šešios atskiros prekės, kasacinis teismas su šiuo vertinimu nesutiko. Odontologinio įrenginio sąvoka konkurso sąlygose vartojama dvejopai – siauresne ir platesne prasmėmis, bet iš esmės dominuoja platesnis traktavimas, t. y. odontologinis įrenginys reiškia visą komplektą – prekę.

Kita vertus, kasacinis teismas pažymėjo, kad klausimas, ar odontologinio įrenginio komplektas yra vienas nedalomas objektas, nėra tiek svarbus sprendžiant dėl ieškovės pasiūlymo atitikties ginčo konkurso sąlygai. Pastaroji nuostata kvalifikuotina kaip *ad hoc* (šiuo atveju) reikalavimas turėti teisę verstis veikla, nes atsakovė siekė įsitikinti tiekėjo, kuris nėra gamintojas, santykių su trečiaisiais asmenimis teisėtumu bei užsitikinti sklandų viešojo pirkimo sutarties vykdymą. Kasacinis teismas sprendė, kad byloje nenuginčyta, kad ieškovės pateikta sutartis su pagrindinės odontologinio įrenginio komplekto dalies gamintoja įrodo jos teisę prekiauti ir atstovauti gamintojai. Be to, ši gamintoja išipareigojo į vieną komplektą sujungti tiek savo, tiek kitų gamintojų gaminamas prekes ir tokia šios gamintojos teisė nėra paneigta.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad teismai, įvertinę triplike atsakovės nurodytus argumentus dėl reikalavimo medicinos priemonės, paženklintas ženklu CE, surenkančiam asmeniui turėti parengtą atitikties deklaraciją, ir atsakovės sprendimo teisėtumą grįsdami ir tuo, kad ieškovė tokios deklaracijos nepateikė, nepagrįstai išplėtė ginčo apimtį ir nukrypo nuo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų nagrinėjimo teisinio reguliavimo. Tiekėjo pretenzijoje ir ieškinyje nurodomos aplinkybės turi sutapti, todėl tiekėjai ribojami pavėluotai ginčyti perkančiųjų organizacijų

sprendimus. Atitinkamai ir perkančiosios organizacijos nėra visiškai laisvos kvestionuoti viešojo pirkimo procedūras. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad kai teismas *ex officio* peržengia ginčo ribas, savo aktyvaus procesinio elgesio priežastis turi pagrįsti, motyvuoti, tinkamai ir iš anksto apie tai informuoti proceso šalis, suteikti joms galimybę pateikti savo poziciją, tačiau apžvelgiamu atveju teismai neišsamiai ir netinkamai motyvavo ginčo nagrinėjimą platesne apimtimi, nei jis buvo inicijuotas ikiteisminėje ginčų stadijoje.

Apžvelgiamoje byloje taip pat buvo sprendžiama, ar ieškovės pasiūlymas atitinka konkurso sąlygą – pateikti siūlomų prekių kokybę įrodančius dokumentus – CE sertifikatus arba lygiaverčius dokumentus. Kasacinis teismas nurodė, kad, nors ir įtraukta prie tiekėjų kvalifikacijos reikalavimų, tačiau pagal savo turinį, nustatymo tikslus ir taikymo padarinius tai – iš esmės reikalavimas pasiūlymui siaurąja prasme, kvalifikuotinas kaip techninės specifikacijos sąlyga, ir nesusijęs su prieš tai ginčijama konkurso sąlyga. Kasacinis teismas nesutiko su ieškove, kad laimėjusi konkursą ir pradėjusi vykdyti viešojo pirkimo sutartį, ji būtų pateikusi atitikties deklaraciją, nes, viena vertus, patikimai neįrodyta, kad techninės dokumentacijos sąvoka apima ir atitikties deklaraciją; antra vertus, aptariama pareiga įtvirtinta pagrindinėse konkurso sąlygose ir tiekėjai su pasiūlymu turėjo pateikti gaminio kokybę patvirtinančius dokumentus, išduotus iki galutinio pasiūlymų pateikimo momento.

Kasacinis teismas atmetė ir ieškovės argumentus, kad teismai savo priimtais sprendimais paneigė jos teisę perkančiajai organizacijai siūlyti dar nepagamintas (nesukomplektuotas) prekes. Tokia tiekėjų galimybė priklauso nuo pirkimo sąlygų, ypač kai jose nėra jokių konkrečių nuostatų. Vis dėlto tai savaime neriboja perkančiųjų organizacijų reikalauti, kad pirkimo procedūrose būtų siūlomos jau pagamintos ir (ar) išbandytos, patikrintos prekės. Dėl to, kai viešojo pirkimo sąlygose tiesiogiai ar netiesiogiai reikalaujama pateikti pagamintą (sukomplektuotą) prekę, tiekėjų pasiūlymai turi jas atitikti galutinę pasiūlymų pateikimo dieną, o ne vėliau. Todėl kasacinis teismas padarė išvadą, kad ieškovės pasiūlymas neatitiko aptariamo reikalavimo.

Kasacinis teismas, konstatavo, kad teismai, nors iš dalies ir netinkamai motyvavo platesnį, nei leistina, ginčo sprendimą ir argumentavo ieškovės pasiūlymo neatitikties pagrindus, tačiau iš esmės priėmė teisingus sprendimus ir jų nėra pagrindo naikinti

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-354-378/2018

Dėl tiekėjo teisės susipažinti su kitų viešojo pirkimo dalyvių pasiūlymais

Ieškovė prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimus dėl viešojo pirkimo pasiūlymų eilės sudarymo ir laimėtojo nustatymo, išreikalauti iš atsakovės informaciją apie trečiojo asmens pasiūlymo kainas (įkainius) bei susirašinėjimą dėl neįprastai mažos pasiūlymo kainos pagrindimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė, be kita ko, konstatavę, kad ieškovė praleido ieškinio senaties terminą.

Kasacinis teismas padarė išvadą, kad VPĮ 94 straipsnio 2 dalyje nustatytas ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti tik tais atvejais, kai perkančioji organizacija per 5 darbo dienas nuo pretenzijos gavimo dienos neišnagrinėja jai pateiktos pretenzijos, t. y. nenagrinėja pretenzijos, nepateikia savo pozicijos joje išdėstytais klausimais ir (arba) neatlieka su pretenzijos reikalavimais susijusių veiksmų. Tokiu atveju ieškinys teismui turi būti pateiktas per 15 dienų nuo tos dienos, kurią perkančioji organizacija turėjo raštu pranešti apie priimtą sprendimą dėl pretenzijos.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad sąvoka „neišnagrinėti pretenzijos“ šiuo atveju aiškintina siaurai ir neapima situacijų, kai tiekėjui dėl atitinkamų aplinkybių objektyviai gali kilti pagrįstų lūkesčių dėl tolesnio pateiktos pretenzijos nagrinėjimo. Nors VPĮ nenustatyta perkančiųjų organizacijų teisė atidėti gautų pretenzijų nagrinėjimą, vis dėlto galimos situacijos, kai, siekiant užtikrinti kvalifikuotą peržiūros procedūrą ir veiksmingą tiekėjų pažeistų teisių gynybą, perkančioji organizacija turės imtis aktyvių veiksmų ir dėl to pretenzija bus nagrinėjama ilgiau nei VPĮ nustatytos 5 darbo dienos. Tokiu atveju ieškinio senaties terminas kreiptis į teismą pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai perkančioji organizacija išnagrinėja pretenziją ir pateikia atsakymą

tiekėjui, nes tik nuo šios dienos tiekėjui tampa žinomi perkančiosios organizacijos nesutikimo su jo reikalavimais (jų dalimi) pagrindai.

Apžvelgiamoje byloje perkančioji organizacija raštu informavo ieškovę, kad kreipėsi į Viešųjų pirkimų tarnybą išaiškinimo ginčui aktualiais klausimais. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad ieškovė, net ir negavusi konkretaus (galutinio) atsakymo į pretenziją per VPĮ 94¹ straipsnio 3 dalyje nurodytą terminą, turėjo duomenų, jog pretenzija tebenagrinėjama ir atsakymas į jos argumentus bus pateiktas vėliau, todėl nebuvo pagrindo taikyti VPĮ 94 straipsnio 2 dalyje nustatytą terminą ieškiniui pareikšti. Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškinio senaties terminas nebuvo praleistas.

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl konfidencialios informacijos apsaugos, pažymėjo, kad įstatymų leidėjas tiesiogiai VPĮ nurodė, jog kaina nelaikytina konfidencialia informacija, išskyrus duomenis, kuriuose yra nurodytos kainos sudedamosios dalys. Tai reiškia kad, perkant paslaugas, bendra paslaugų ar konkrečios paslaugos kaina nėra konfidenciali, tačiau šią bendrą kainą sudarančios teikiant paslaugas naudojamų medžiagų ar priemonių kainos, paslaugas teikiančių asmenų darbo užmokestis ar kitoks atlygis, transportavimo, paruošimo ir pan. tiekėjo patiriamos išlaidos, tiekėjui tai nurodžius savo pasiūlyme, laikytinos konfidencialia tiekėjo pasiūlymo dalimi. Tačiau kasacinis teismas konstatavo, kad kainos sudedamųjų dalių pripažinimas konfidencialia informacija laikytinas nuneigiama prezumpcija. Bet koku atveju sąvoka „sudedamosios dalys“ aiškintina ir taikytina siaurai, siekiant apsaugoti kitiems ūkio subjektams neprieinamą kainodarą, o ne tiesiog paprastą kainos išskaidymą.

Kasacinis teismas nurodė, kad, perkančiajai organizacijai įsigyjant keletą skirtingų paslaugų (paslaugų paketą), jų įkainiai nelaikytini paslaugų kainos sudedamosiomis dalimis VPĮ 6 straipsnio 1 dalies prasme. Aplinkybė, kad atskiri objektai perkami bendrai, nenulemia jų integralumo ir vertinimo kaip vienos visumos sudėtinių (funkciškai neatskiriamų) dalių. Dėl to trečiojo asmens konkursui pasiūlytų atskirų laboratorinių tyrimų (iš kurių kiekvienas yra atskira paslauga) įkainių kasacinis teismas nelaikė pasiūlymo kainos sudėtinėmis dalimis, kurių konfidencialumas garantuojamas VPĮ 6 straipsnio 1 dalyje.

Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad reikalavimas leisti susipažinti su kito tiekėjo pasiūlymu ar jo dalimi vertintinas kaip atskira materialiosios teisės susipažinti su konkurento pasiūlymu įgyvendinimo priemonė, kuri tiekėjo gali būti pasirinkta tiek viena, tiek kartu reiškiant reikalavimus dėl konkrečių perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo, todėl teismai privalėjo įvertinti ieškovės prašymą dėl informacijos gavimo, tačiau tik formaliai konstatavo, kad buvo pareikštas procesinis reikalavimas. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad, neužtikrinus veiksmingos ieškovės teisių gynybos, aiškiai ir detalčiai nebuvo suformuluoti ieškinio reikalavimai dėl atsakovės sprendimo panaikinimo, byloje nesurinkti reikšmingi duomenys, todėl veiksmingą ieškovės pažeistų teisių gynybą geriausiai užtikrintų atsakovės įpareigojimas supažindinti ieškovę su trečiojo asmens pasiūlyme nurodytais paslaugų įkainiais ir neįprastai mažos pasiūlymo kainos pagrindu (nekonfidencialia jo dalimi), jeigu toks konkurse buvo pateiktas.

Atsižvelgdamas į šias aplinkybes kasacinis teismas patenkino ieškinio dalį dėl reikalavimo leisti susipažinti su trečiojo asmens pasiūlyme nurodytais paslaugų įkainiais ir neįprastai mažos kainos pagrindu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-371-378/2018

Dėl ieškovės pažeistų teisių įgyvendinimo

Ieškovė prašė panaikinti atsakovės (perkančiosios organizacijos) sprendimą nustatyti pasiūlymų eilę bei laimėtoją ir konkurso laimėtoja pripažinti ieškovę. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai bylos dalį dėl ieškinio reikalavimo pripažinti ieškovę konkurso laimėtoja nutraukė, kitą ieškinio dalį atmetė. Teismai konstatavo, kad ieškovė perkančiajai organizacijai pateikė 3 pretenzijas, iš kurių pretenziją Nr. 2 pateikta pavėluotai, pretenzija Nr. 3 laikytina pakartotine, o ieškinys teismui pateiktas praleidus ieškinio senaties terminą.

Kasacinis teismas nurodė, kad VPI įtvirtinta tiekėjų teisė dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų paduoti vieną pretenziją, vėliau teikti ieškinį teismui, jei pretenzija nepatenkinta ar neišnagrinėta, o perkančiosios organizacijos turi teisę pakartotines (dėl to paties sprendimo tuo pačiu pagrindu) pretenzijas palikti nenagrinėtas, tokiu atveju ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo sužinojimo apie pirmosios pretenzijos išnagrinėjimą ar nuo datos, kai ji turėjo būti išnagrinėta. Tačiau tiekėjas neribojamas pateikti naujų pretenzijų, jeigu šios nelaikytinos pakartotinėmis. Pretenzijų pakartotinumui vertinti svarbus ne perkančiųjų organizacijų ginčijamų sprendimų priėmimo momentas, o šių sprendimų turinio atskirtis.

Kasacinis teismas sprendė, kad ieškovės inicijuotos peržiūros procedūros pradžia sietina ne su pretenzija Nr. 1, bet su pretenzija Nr. 2, nes pirmoji, nors ir taip įvardinta, dėl savo turinio nelaikytina pretenzija, kadangi joje tik reiškiamas reikalavimas susipažinti su konkurento pasiūlymu. Teisė susipažinti su kitų dalyvių pasiūlymais ir teisė perkančiajai organizacijai pateikti pretenziją yra skirtingos tiekėjų teisių įgyvendinimo ir gynybos priemonės. Pretenziją Nr. 3 kasacinis teismas vertino kaip pakartotinę, todėl pritarė teismų padarytai išvadai, kad ieškinyms teismui buvo pateiktas praleidus ieškinio senaties terminą. Vis dėl to, nors ir pripažinęs, kad ieškovė praleido ieškinio senaties terminą, kasacinis teismas sprendė, jog yra pagrindas *ex officio* (pagal pareigas) jį atnaujinti, nes: ieškovė ieškinio senaties terminą praleido tik dvi dienas; vien šiuo pagrindu atmesti ieškinį būtų formaliai teisingas, bet neproporcingas tiekėjos veiksmų įvertinimas; ieškovės piktnaudžiavimo dėl procedūrų vilkinimo nekonstatuota; be to, teismai neišnagrinėjo ieškovės prašymo atnaujinti praleistą terminą.

Sprenddamas dėl bylos medžiagos dalies dėl gamintojo ir trečiojo asmens konkursui pasiūlyto analizatoriaus naudotojo instrukcijos pripažinimo nevieša, kasacinis teismas pažymėjo, jog šių dokumentų turinys nesuponuoja jų pripažinimo konfidencialia informacija. Rinkoje egzistuojant keliems tam tikro objekto technologiniams sprendimams ir apie juos visuotinai žinant, ūkio subjekto, dalyvaujančio viešojo pirkimo konkurse, pasirinkimas, kokį vieną iš galimų techninių sprendimų naudoti, *per se* (savaiame) nelaikytinas komercine paslaptimi. Naudotojo instrukcija pagal savo pobūdį neatitinka informacijos slaptumo kriterijaus, nes nėra atskleista praktinė patirtis, technologinės naujovės (angl. *know-how*), o pateikta susisteminta bei apibendrinta informacija apie pagrindinius gaminio veikimo principus. Dėl to kasacinis teismas visą bylos medžiagą pripažino vieša.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-360-248/2018

Dėl ieškovės pažeistų teisių gynybos įgyvendinimo ir dėl ieškinio senaties taikymo

Ieškovė prašė panaikinti perkančiosios organizacijos priimtą sprendimą atmesti jos pasiūlymą, grąžinti ieškovę į konkurso procedūras. Pirmosios instancijos teismas ieškinio netenkino, nustatęs, kad buvo praleistas ieškinio senaties terminas, be to, atsižvelgęs į Konkurencijos tarybos nuomonę, jog kad kai kurių tiekėjų, tame tarpe ieškovės, pasiūlymuose esama tam tikrų veiksmų derinimo požymių, sprendė, kad ieškovė sudarė susitarimą, siekdama iškreipti konkurenciją. Apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, kad ieškinio senaties terminas praleistas dėl pačios perkančiosios organizacijos veiksmų (neveikimo), ieškinį tenkino iš dalies ir panaikino atsakovės sprendimą atmesti ieškovės pasiūlymą bei paskyrė atsakovei baudą.

Kasacinis teismas konstatavo, kad šalių ginčo aplinkybes (*a fortiori*, kad perkančioji organizacija sprendime atmesti ieškovės pasiūlymą visiškai nemotyvavo, tik nurodė teisinį pagrindą (VPI 46 straipsnį), vėliau prašoma ieškovės šiai nepateikė jokios informacijos dėl šio sprendimo motyvų ir tik atsiliepime į ieškinį detaliau paaiškino skundžiamo sprendimo aplinkybes) tinkamiau įvertino apeliacinės instancijos teismas, nors ir priėjo prie iš dalies neteisingų išvadų dėl ieškinio senaties termino praleidimo. Nors teismų konstatuota, kad ieškovė atsakovei pateikė 3 pretenzijas, tačiau nė vienoje iš jų *expressis verbis* nereikalavo panaikinti atsakovės sprendimo, o tik prašė paaiškinti jo motyvus. Taigi nors ieškovė apskritai neinicijavo peržiūros procedūros, tačiau tai neturėjo lemti jos teisių gynybos neveiksmingumo ir formalių peržiūros procedūrų atlikimo.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, jog apžvelgiamos bylos ginčo aplinkybės iš esmės panašios į Teisingumo Teismo nagrinėtas Lämmerzahl byloje (Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Lämmerzahl, C-241/06), kurioje nurodyta, kad, atsižvelgiant į tai, jog tiekėjas savo iniciatyva pakartotinėmis užklausomis siekė išsiaiškinti atitinkamų konkurso sąlygų turinį, tačiau perkančiosios organizacijos atsakymai buvo neaiškūs, dviprasmiški, juose buvo išsisukinėjama, tokiam ūkio subjektui dėl peržiūros terminų pasidarė pernelyg sunku naudotis suteiktomis teisėmis, o nacionalinio perkančiųjų organizacijų sprendimų apskundimo reguliavimo, nors savaime atitinkančio Europos Sąjungos teisę, taikymas pažeidė veiksmingumo principą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad net jei antrasis ir trečiasis ieškovės kreipimaisi būtų laikomi pretenzijomis, net jei ir pakartotinėmis, perkančioji organizacija turėjo teisę jų netenkinti (jas atmesti, palikti nenagrinėtas), bet ne apskritai jų nevertinti. Kadangi perkančioji organizacija jų apskritai nenagrinėjo, ieškinio senaties terminas turėjo būti skaičiuojamas nuo momento, kai atsakovė pagal VPĮ privalėjo išnagrinėti paskutinę pretenziją. Kita vertus, kasacinis teismas pabrėžė, kad ikiteisminėje stadijoje ieškovė nežinojo konkrečios savo pažeistų teisių apimties, todėl vadovaujantis veiksmingumo principu, atitinkamos VPĮ ar CK nuostatos, reglamentuojančios ieškinio senaties terminą ir jo praleidimo padarinius, negalėjo būti taikomos. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovė nepraleido ieškinio senaties termino.

Pasisakydamas dėl ginčo esmės, kasacinis teismas darė išvadą, kad duomenys, gauti po pirminio konkurso dalyvių vertinimo, taip pat vėliau gauta Konkurencijos tarybos pozicija kvalifikuotini kaip įtikinami duomenys VPĮ 46 straipsnio 4 dalies 1 punkto prasme. Kita vertus, vien įtikinamų duomenų turėjimas (gavimas, surinkimas) nėra pakankama sąlyga pašalinti ūkio subjektą iš viešojo pirkimo procedūrų *de minimis* (bent jau) neleidus jam pasiaiškinti dėl perkančiosios organizacijos turimų duomenų teisingumo ir abejonių pagrįstumo. Kasacinis teismas konstatavo, kad atsakovė nenagrinėjo Konkurencijos tarybos rašto, taip pat galimai suderintų ieškovės ir kitos bendrovės veiksmų turinio. Ieškovė pirmosios instancijos teisme, sužinojusi tikslias jos pašalinimo iš konkurso priežastis, teikė argumentus, kuriais buvo siekiama paaiškinti galimas jos ir kito dalyvio pasiūlymo panašumą (vienodos kainos, geltono fono žymėjimo ir kt.) priežastis, tačiau teismai dėl šių jos argumentų nesprendė iš esmės. Kasacinis teismas sprendė, kad perkančioji organizacija konkurso procedūras vykdė nesilaikydama kruopštumo ir skaidrumo pareigų, kadangi iš esmės nesiėmė jokių papildomų tyrimo veiksmų, nesiaiškino, ar ir kaip ūkio subjektai konkurse galimai iškraipė sąžiningą konkurenciją.

Nepaisydamas nustatytų pažeidimų, padarytų perkančiajai organizacijai vertinant tiekėjų pasiūlymus ir teismams nagrinėjant dėl to kilusį šalių ginčą, dėl proceso koncentruotumo, atsižvelgdamas į tai, kad buvo sudaryta ir įvykdyta viešojo pirkimo sutartis, tad pakartotinis bylos procesas nesukeltų bylos šalims jų siekiamų teisinių padarinių, kasacinis teismas sprendė, kad byla negražintina nagrinėti iš naujo vertinti, ar Konkurencijos tarybos rašte nurodyti veiksmų derinimo požymiai kvalifikuotini kaip draudžiamas susitarimas. Dėl pirmiau nurodytų argumentų visumos apeliacinės instancijos teismo procesinis sprendimas paliktas galioti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-397-378/2018

Dėl ūkio subjekto, dalyvaujančio koncesijos konkurse, teisių ir pareigų, susijusių su elektroninio pasiūlymo pateikimu bei jo pasirašymu Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje

Ieškovė prašė panaikinti atsakovų (koncesiją suteikiančių institucijų) sprendimus, kuriais nuspręsta nepratęsti termino ieškovės preliminariam pasiūlymui pateikti Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje (toliau – CVP IS) koncesijos suteikimo konkurse, laikyti ieškovės pateiktus dokumentus neatitinkančiais pasiūlymo pateikimui keliamų reikalavimų, o ieškovės popierine forma pateiktą preliminarų pasiūlymą – nepateiktu ir gražinti ieškovei; panaikinti konkurso komisijos raštu įformintą atsakovų sprendimą, kuriuo nuspręsta netenkinti ieškovės pretenzijos; ieškovės popierine forma pateiktą preliminarų pasiūlymą pripažinti pateiktu tinkamai ir laiku; įpareigoti atsakovus sudaryti galimybę ieškovei per papildomą protingą terminą pateikti preliminarų

pasiūlymą CVP IS priemonėmis; įpareigoti atsakovus vertinti ieškovės preliminarus pasiūlymo turinį. Apžvelgiamoje byloje ieškinys buvo grindžiamas argumentais, kad pateikti pasiūlymų konkurso sąlygų priede nurodytu būdu – CVP IS susirašinėjimo priemonėmis – buvo techniškai neįmanoma, todėl atsakovai, nustatydami neįgyvendinamas sąlygas, elgėsi nesąžiningai. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas konstatavo, kad apžvelgiamam ginčui spręsti taikytini bendrosios ir specialiosios koncesijos teisinius santykius reglamentuojančių teisės aktų, galiojusių konkurso paskelbimo metu, nuostatos (Koncesijų įstatymas, CK), taip pat lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, skaidrumo, proporcingumo ir racionalaus lėšų naudojimo principai, kurie, be kita ko, įtvirtinti VPI, nepaneigiant koncesijų specifiškumo ir joms taikytino reguliavimo.

Kasacinis teismas vertino, kad teismai, nors ir pasisakė dėl koncesijų teisinio reguliavimo, CVP IS veikimo techninių aplinkybių ir pan., ieškovės veiksmų pateikiant ir pasirašant pasiūlymą, tačiau iš esmės nespėdė dėl jos reikalavimo pagrįstumo (galimybės jį patenkinti). Teismai plačiai pasisakė dėl to, ar ginčo konkurso sąlyga teisėta, įvertino ieškovės elgesį pateikiant ir pasirašant pasiūlymą, apžvelgė techninius (technologinius) ginčo aspektus, tačiau beveik nevertino, ar, pasibaigus pasiūlymų pateikimo terminui, ieškovei teisėtai galima leisti pasirašyti savo į CVP IS įkeltą pasiūlymą arba priimti popierinę jo versiją, ar tai atitiktų viešųjų pirkimų arba bendruosius teisės principus, ar pažeistų kito konkurso dalyvio interesus ir pan. Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad teismai nagrinėjamą ginčą sprendė pernelyg siaurai, *inter alia*, neatsižvelgdami į visus šalių teiktus argumentus. Nors elektroninė preliminarus pasiūlymo versija, įkelta į CVP IS, nebuvo tinkamai pasirašyta, o popierinio pasiūlymo pateikimo galimybė nebuvo nustatyta konkurso sąlygose, vis dėlto ieškovė pasiūlymą *de facto* (faktiškai) pateikė, todėl nekvestionuotina jos valia dalyvauti tolesnėse konkurso procedūrose, ko ji kryptingai siekė.

Kasacinis teismas nurodė, kad šalių ginčui aktualiame teisiniame reguliavime nebuvo įtvirtintos aiškios imperatyviosios normos, kurioje būtų nustatytas draudimas koncesijos konkurso dalyviui pataisyti formalų elektroninio pasiūlymo pateikimo (pasirašymo) trūkumą, be to, tokio pobūdžio trūkumų taisymo situacijos apskritai nesureglamentuotos. Todėl kasacinis teismas nesutiko su atsakovų bei teismų argumentais, jog termino į CVP IS įkeltam preliminarui pasiūlymui pasirašyti pratęsimas būtų nesuderinamas su Koncesijų įstatymo 9 straipsnio 4 dalimi, nes apžvelgiamoje byloje sprendžiamas teisės klausimas neįeina į šios teisės normos reguliavimo sritį – aptariama įstatymo nuostata buvo skirta popierinių pasiūlymų į suteikiančiųjų institucijų fizinės vietas (buveines) nepateikimo situacijoms sureguliuoti, o ne formaliems nepasirašymo (ar pasirašymo trūkumų) atvejams.

Kasacinis teismas sprendė, kad leidimas po iš anksto nustatyto termino koncesijos konkurso dalyviui elektroninėmis priemonėmis pasirašyti į CVP IS įkeltą pasiūlymą nepažeistų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principų, nes ieškovė nesiekė pateikti turinio prasme naujo pasiūlymo, o tik norėjo, jog jai būtų leista pasirašyti jau į CVP IS įkeltą dokumentą. Taigi termino, skirto pasiūlymams pateikti, pratęsimo tikslas – tik suteikti galimybę elektroniniu parašu pasirašyti į CVP IS įkeltą pasiūlymą. Kasacinis teismas padarė išvadą, kad toks leidimas nesuponuotų neleistino konkurso nuostatų pakeitimo ir procedūrų neskaidrumo, todėl ginčijamas atsakovų sprendimas buvo formalus, neatitinkantis siekiamų tikslų ir neproporcingas. Kadangi turinio viršenybės prieš formą principas – iš esmės viešųjų pirkimų (koncesijų) reguliavimo aiškinimo ir taikymo pagrindas, dėl to nei šių santykių formalizavimas, nei toks šių ginčų sprendimas nėra suderinamas su iš reguliavimo išplaukiančiais tikslais. Kasacinio teismo vertinimu, dėl neteisėtų atsakovų veiksmų buvo pažeisti ne tik ieškovės teisėti interesai, bet ir apskritai suvaržyta tiekėjų konkurencija, pakenkta laisvam ir rinkos ekonomikos principus atitinkančiam šalių varžymuisi.

Dėl to kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir ieškovės ieškinį tenkino iš dalies – panaikino atsakovų sprendimus, kuriais ieškovės pateikti dokumentai pripažinti neatitinkančiais konkurso sąlygų, nepratęstas terminas preliminarui pasiūlymui pateikti, įpareigojo atsakovus priimti ieškovės į CVP IS įkeltą preliminarų pasiūlymą, įvertinti jo atitiktį konkurso sąlygoms bei spręsti dėl ieškovės dalyvavimo konkurse tolesnės eigos ir konkurso rezultatų. Kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad ieškovės reikalavimas pripažinti preliminarus pasiūlymo

popierinės versijos (formos) pateikimą tinkamu dubliuoja reikalavimą panaikinti ginčijamus atsakovų sprendimus, be to, jis iš dalies yra alternatyvus reikalavimui leisti per papildomą terminą pasirašyti į CVP IS įkeltą elektroninį pasiūlymą. Pripažinęs ieškovės pagrindinio reikalavimo pagrįstumą ir tenkinęs ieškinio dalį, kasacinis teismas nutraukė bylos dalį dėl reikalavimo, susijusio su pretenzijos atmetimu, kaip netekusio teisinės reikšmės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-468-469/2018

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt